

Deneysel Yönüyle Sanat Eğitiminde Disiplinlerarasılık: Görsel Sanatların Diliyle Yunus Emre

Interdisciplinarity in Art Education with Experimental Aspects: Yunus Emre in the Language of Visual Arts

Ahmet Musa KOÇ¹, Ayça SESİĞÜR²

Makale Türü³: Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi: 12.12.2022

Kabul Tarihi: 27.04.2023

Atf İçin: Koç, A. M. ve Sesigür, A. (2023). Deneysel yönüyle sanat eğitiminde disiplinlerarasılık: Görsel sanatların diliyle Yunus Emre. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF)*, 7 (2), 346-374

ÖZ: Bu çalışmada, Deneysel Sanat Atölyesi dersinde, farklı sanat disiplinlerinde öğrenimini tamamlamış öğrencilerin (lisansüstü) Anadolu Kültürü'nün önemli figürlerinden biri olan Yunus Emre'nin evrensel fikirlerini görsel sanatların diliyle nasıl yorumladığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yerel içerikten hareketle sanatsal üretim sürecinin nasıl gerçekleştiği, farklı disiplinlerde çalışan katılımcıların görsel ifade sürecinde nasıl etkileşim kurduğu, alanına özgü araç, gereç ve malzemenin nasıl kullanıldığı ve yerel içeriğin farklı disiplinlerin etkileşimi konusunda rolünün ne olduğu sorularına yanıt aranmıştır. Nitel araştırmanın durum çalışması deseni ile yürütülen araştırma derslere davet edilen 5 konuk sanatçı ve 12 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada gözlem, yarı yapılandırılmış görüşme, araştırmacı ve katılımcı günlükleri, katılımcı çalışmaları ve ders video kayıtlarıyla toplanan veriler tümevarımsal analiz ile çözümlenmiştir. Araştırmada katılımcıların uygulama sürecinde kendi alanlarından yola çıktıkları, temayı deneyimleriyle ilişkilendirerek deneysel araştırmalarla çalıştıkları diğer yandan da deneysel çalışmayı simge kullanımına ve malzemeye indirgedikleri ortaya çıkmıştır. Katılımcıların uygulama sürecinde kendi alanının kalıplarının dışına çıkmakta zorlandıkları görülmüştür. Yeni bir şey söyleme, yeni olanı arama çabasının, katılımcıları estetik sorgulamaya yönlendirdiği, diğer yandan da bu durumun onların uygulamaya başlamalarını zorlaştırdığı ortaya çıkmıştır. Araştırmada disiplinlerarası bir içerikle katılımcıların malzeme ve teknik kullanımında denemelere olanak tanınması sonucunda farklı perspektifler geliştirmeye katkı sağlandığı söylenebilir. Ayrıca araştırmanın çeşitli sanatçı ve sanat yapımlarıyla karşılaşmalar yaratarak katılımcıları sanatın anlamı üzerine yeniden düşünme, estetik değeri sorgulama, sanat tarihi bilgisini sınama gibi konular üzerinde düşünmeye ve araştırmaya davet ettiği söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Görsel sanatlar eğitimi, deneysel sanat, yerel içerik, disiplinlerarasılık.

¹Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Mimarlık ve Güzel Sanatlar Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı, ahmetmusakoc@aybu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6009-924X.

²Araş.Gör. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi, Resim-iş Eğitimi, aycasesigur@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8928-3195.

³ Araştırma Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi 15.03.2021-75 Numaralı Etik Kurul İzniyle yürütülmüştür.

ABSTRACT: In this research, it is aimed to reveal how students from different art disciplines (graduate) interpret the universal ideas of Yunus Emre, one of the important figures of Anatolian Culture, with the language of visual arts, in the Experimental Art Workshop course. To this end, answers were sought to the questions of how the art-making process takes place, how the participants from different disciplines interact in the visual expression process, how they use the tools, equipments and materials specific to their own discipline and what role the local content plays in the interaction of different disciplines. The researcher conducted the study using the observation-based case study design, one of the qualitative research designs, with the participation 5 guest artists invited to the classes and 12 graduate students. In the study, the data collected through observations, semi-structured interviews, researcher and participant diaries, participant works and lecture video recordings were analyzed by using inductive analysis. As a result, it was revealed that the participants set out from their own fields during the application process, associated the theme with their experience, on the other hand, that they reduced the experimental work to the use of symbols and materials. It was observed that the participants had difficulty in going beyond the patterns of their own field during the application process. It was also observed that the effort to say something new and to search for the new led the participants to question aesthetics, while making it difficult for them to start practicing. It can be said that the research contributed to the development of different perspectives as a result of allowing the participants to experiment in the use of materials and techniques with an interdisciplinary content. In addition, it can be said that the research invites the participants to think and research on issues such as rethinking the meaning of art, questioning the aesthetic value, testing the knowledge of art history, by creating encounters with various artists and art productions

Key words : Visual arts education, visual arts, experimental art, local content, interdisciplinarity.

1. GİRİŞ

“Söylememek harcıdır söylemeğin hasıdır

Söylemeğin harcıdır gönüllerin pasıdır”

Yunus Emre

Söyleme/me/nin başkaca yollarını arar insanoğlu. Bu yollar Yunus’un edebiyatında olduğu gibi sanatın (edebiyat, müzik ve plastik sanatlar gibi) diliyle farklı formlarda beden bulur. Çeşitli sanat dallarının ifade zenginliğini bir arada bulacağımız disiplinlerarası anlayışı esas alan deneysel sanat çalışmaları da bu yollardan biridir. Resim, dil, beden, dans, yerleştirme, heykel, müzik, video ve bunun gibi pek çok alanın birbiri içinde harmanlandığı, başka bir deyişle sanat formları arasındaki sınırların belirsizleştiği ve farklı sanat anlayışlarının ortaya çıktığı bir zamanda sanatların ve diğer disiplinlerin (antropoloji, etnografya, kültürel çalışmalar vb.) birbiriyle etkileşimi üzerinde durmak, bu sanatları anlama, yorumlama ve değerlendirebilme açısından önemli görülür. Ayrıca bireyin söz söyleme/me/ becerilerini geliştirmesi, kendini ifade etmesi, kendini ve içinde yaşadığı dünyayı anlamlandırması açısından da bir gereklilik olarak düşünülebilir. Alan yazına bakıldığında bu gerekliliğin görsel dil becerilerinin geliştirilmesinin amaçlandığı görsel sanat eğitiminde bugünü takip edebilen, anlayabilen, toplumsal yaşama duyarlı ve kültürel geçmişini yansıtabilen uygulamaları içeren bir öğrenme-öğretme sürecinin tasarlanması ile sağlanabileceği belirtilir (Coşkun Onan, 2017; Edeer, 2005; Öztütüncü, 2016; Sungurtekin ve Bilhan, 2007).

Sanat eğitiminde, bireyin ait olduğu çeşitli toplulukların farkına vararak sanat yapmasının değerine vurgu yapan köklü bir gelenek mevcuttur. Bu anlayışla sanat eğitimcileri, yalnızca kişisel ifadenin yansıtıldığı bir sanat anlayışının ötesine geçerek, öğrencilerin daha geniş anlamda toplumlarla yansıtıcı bir sosyal süreç içerisinde ilgilenmelerini sağlayacak bir öğretim görüşüne sahip olabilir (Darts, 2006; Dewhurst, 2014; Duncum, 2011; Graham, 2007). Bu görüş, yerel ve kültürel üretimin eğitime dâhil edilmesinin öğrenciler için içeriği anlamlı hale getirmenin yanı sıra sanatsal üretimin bireyselliği ile yansıtıcı sosyal bir süreç olması yönünün de dikkate alınmasını kapsar. Saribaş ve Coşkun, (2022) araştırmasında yerel içerikle öğrencilerin günlük yaşamına dair; komşuluk ilişkileri, yaşanan yer, aidiyet gibi durumları görsel ifade sürecine yansıtabilecek fırsatlar yaratmıştır. Ball ve Lai’ye (2006) göre de yerel içerik ve yerel materyaller elit kültürün yapaylığının aksine günlük hayattan gelen konuları içermesi nedeniyle öğrencilerin ilgisini çekebileceği gibi sanat yapma konusunda ulaşılamaz hedefler koymak yerine onları cesaretlendirecek bir güce de sahiptir (Ball ve Lai, 2006; Cary, 2011). Ancak diğer yandan yerel içerik, eğitimcileri “boğucu bir kültür” unsuru olarak ele alma tehlikesiyle karşılaştırır. Dubuffet’nin (2010) belirttiği gibi “sanatsal üretime toplumsal açıdan övgüye değer bir öznitelik atfetmek, sanatı onurlandırması gereken bir toplumsal işlev haline getirmek, sanatın anlamını vahim derecede çarpıtır, zira sanatsal üretim özülle ve ödünsüzce bireysel bir işlemdir ve dolayısıyla her türlü toplumsal işlevler uzlaşmaz karşıtlık halindedir”. Başka bir ifadeyle, eğitimcileri ve öğrencileri yerel kültürün şemsiyesi altında kurumsal işlevselliklerin hizmetkarı olma tehlikesiyle karşılaştırabilir. Bu noktada yerel içeriğin dahil olduğu sanat eğitiminde söz konusu tehlike alanlarını tanımak bağlamında eleştirel bir öğretimin gerekliliği ortaya çıkar. Eleştirel bir sanat öğretimiyle yerel içerik, var olanı yalnızca bütünüyle muhafaza etmenin ötesinde muhafaza edileceklerin tartışılmasının ve belirlenmesinin önünü açabilir. “Kültürün temel özelliği, bazı ürünleri kuvvetli bir ışıkla aydınlatmak, geri kalan her şeyi karanlıkta bıraktığına aldırmadan, ışığı bunlar yararına tekelleştirmektir. Bu yüzden kaynağını bu ayrıcalıklı ürünlerden almayan bütün yaratma istek ve hevesleri boğularak ölürlür, zira yaratma dürtüsü biraz ışık alınca çırpırır, ışıktan tümüyle yoksun kalınca da söner” (Dubuffet, 2010, s.11). Sanat öğretimine yerel içeriği, söz konusu tekelleştirmeye araç olmadan, çoklu bakış açılarıyla ve anti-

hierarchy bir tutumla -zayıf ışıktaki kalanların da yok sayılmayacağı şekilde- dâhil etmek eleştirel bir yaklaşım olacaktır.

Her gün hatta her an aile, toplum, dünya ile ilişki kurar; zaman ve mekân değiştirir; tarih kaydeder ve anlamı sürekli yeniden yapılandırırız. Belleğin oyunuyla yıllarca çeşitli şekillerde ayakta kalmış imgeler aracılığıyla algılar ve algıladıklarımızla bugüne yeni anlamlar yükler, böylece bugünü ve geleceği şekillendiririz. Kendimizi ve dünyayı anlamlandırırken yaşanan yerler, farklı sesler, kokular, dokular, farklı bakış açıları ve fırsatlar yaratır (Hanley, 2013, s.11-13). Eliot'a (1983, s. 6) göre içinde yaşadığımız bu kültür, dinamik bir evrim süreci içindedir. Bu evrim sürecinin amacı, o kültürde var olan potansiyellerin gerçekleştirilmesi, diğer bir ifadeyle kültürün mümkün olan en olgun seviyeye ulaşmasıdır. Kültürdeki bu gelişme süreci birbirine nazaran gittikçe genişleyen kavrayış seviyelerini, değer sistemlerini veya perspektifleri temsil eden safhalardan oluşur. Her yeni perspektifin oluşması birikimin şu ana yön vermesi ve yaratıcı bir geleceğe doğru akması ile mümkündür (Eliot, 1983, s. 6). Bu nedenle, görsel sanatlar öğretiminde sürekli olarak sanatsal ifade araçlarıyla çeşitli şekillerde görünür olup yer tutan ve her kuşakla birlikte yeniden yorumlanan bu birikimi anlama, yorumlama ve değerlendirmenin yolu, disiplinlerarası bir anlayışla eleştirel sanat pedagojisinin işe koşulmasıyla mümkün olabilir.

Disiplinlerarası öğretim belirli bir kavram, konu ya da problem durumunun birden fazla disiplinle ilişkilendirilerek ele alınmasını kapsar. İçeriğin bir tema etrafında düzenlenmesiyle, farklı disiplinlerin bakış açılarından ilişkilerin kurulmasına, yeni sorgulama yolları açmaya ve bilgi ve becerileri bütünleştirmeye rehberlik eder. Bu haliyle yatay planlanan bir öğretim sürecidir. Görsel sanatlar öğretiminde disiplinlerarasılık, bireyin görsel anlatının yanı sıra müzik, edebiyat, tiyatro vb. gibi çeşitli anlatı ve ileti biçimlerinin birleştirmesine ve bütünleştirmesine fırsat yaratır. Ayrıca farklı bakış açıları yaratarak eleştirel ve yaratıcı düşünme yollarının geliştirilmesine katkı sağlar (Artut, 2020; Borich, 2017; Karaman Güvenç, 2021; Kırıçoğlu, 2015; Özsoy ve Mamur 2019; Turna ve Bolat, 2015; Öztütüncü, 2016; Yıldırım, 1996). Farklı disiplinlerin bakış açısından yola çıkarak disiplinler arası bağlantılar kurması yönüyle disiplinlerarası yaklaşım eleştirel pedagojiyle kesişir (Nosich, 2018). Farklı disiplinlerin penceresinden bakmak, sanat eğitimi alan öğrencileri Soğancı'nın (2004) belirttiği gibi güvenilir bir sonuca ulaşmaktan daha çok, üzerinde düşünülmesi gereken çok sesli bir açıklamaya yönlendirmeye olanak tanır. Bununla birlikte Aslan ve Akalan (2020), disiplinlerarasılığın sanat yapımında malzeme kullanımı konusunda geleneksel olanın dışına çıkarak farklı arayışlara fırsat yarattığını ve böylelikle bu arayışların yaratıcılığı geliştirdiğini ifade eder. Bu görüşün tam aksine Aytekin (2011) araştırmasında kendi alanı dışındaki alanlarla etkileşime giren sanat dallarının geleneksel ifade yollarının dışında denemelerle sınırları belirsizleştirdiğini belirtir. Bu belirsizliği ise popüler kültüre hizmet ettiği gerekçesiyle eleştirir. Schick (2019) ise geleneğin yalnızca olduğu gibi ve izole bir şekilde korunarak (dondurarak) değil, yeniliğin de ona eklenmesiyle canlı tutulabileceğini belirtir. Sanat yapımı açısından ise yeni tarzlar ve malzemeler denemenin yozlaşmak olarak da yaftalanması nedeniyle dondurularak bugün de aynen muhafaza edilmeye çalışıldığını belirtir. Bu durum Schick' in (2019, s. 1) görüşüyle örtüşmektedir:

“Geleneği bugün birçoklarının yaptığı gibi bir şablon olarak algılamak ve kullanmak ise san'atı fakirleştirir, güdükleştirir. Bugün gördüğümüz, yaşayan bir geleneğin zaman zaman devrimler de barındırabilen devamlılığı değil, nostaljik ve restoratif bir gelenekçiliğin getirdiği katı standartlaşmadır”.

Bugünün sanatının kuram ve uygulama alanında disiplinlerarası bir anlayışla karşımıza çıkan sanat yapımları, eğitim alanında da bu dönüşümü destekleyen eğitim ve öğretim yaklaşımlarına ihtiyacı doğurur. Coşkun Onan'a (2016) göre söz konusu öğretim yaklaşımlarının, özellikle lisans düzeyi eğitim programlarında geneli kapsayan modernist bir temelden ziyade daha disiplinlerarası, çokkültürlü ve mikro anlatılara da dokunan bir yapıda olması gerekmektedir. Bu yapı diğer yandan görsel sanatlar alanı öğrencileri açısından güncel sanat yapımlarını kuram-uygulama bütünlüğü içerisinde anlamlandırmak gibi bazı handikaplara neden olmaktadır. Güncel sanata ilişkin disiplinlerarası bağlantılar keşfedilip, okunamadığında atölye derslerinde de bu bağlantıların uygulamalara yansması güçleşmektedir. Benzer şekilde Bolat (2022) da sanat eğitiminde teorik ve uygulamalı derslerin birbirinden bağımsız yürütülmesinin bu bağlantıları kurmayı zorlaştırdığını belirtir. Bu güçlüğün aşılması için ise “modernizmin sınıflandırıcı ve bütünleştirici özelliğinin aksine” parçalı bir yapıya bürünen günümüz sanatını anlamının, “yaşamın içinden disiplinlerle ilişkilendirilebildiğinde” mümkün olacağını belirtir. Coşkun Onan (2016) ve Coşkun Onan, Coşkun ve Ersoy (2021), disiplinlerarası çağdaş sanat öğretiminde dersin öğretim elemanının yanı sıra sürece dâhil edilecek uzmanların içeriğe katkılarıyla planlama yapılmasını ve sanatla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili çeşitli alanlardan uzmanların derse çağrılmasını önermiştir. Ayrıca bu derslere uygulama alanlarının da sürece dâhil edilmesini önermiştir. Deneysel atölye ders içeriklerinin bunun gibi sanat yapımlarının incelenmesi, okunması ve uygulamalarla somutlaştırılması üzerine yapılanması bu anlamda önemli görülmektedir. Ayrıca ders içeriklerinde güncel sanat yapımlarının incelenmesine yer verilmesi öğrencilerin hem alımlayan olarak hem de üreten olarak anlamlandırma sürecine katkı sağlamaktadır (Karaçalı, 2018; Karaman Güvenç ve Toprak, 2022). Bu çalışmada Unesco'nun 2021 yılını “Yunus Emre ve Türkçe Yılı” olarak ilanı göz önünde bulundurularak, güncel olan evrensel bir temanın odağında deneysel atölye ders içeriği yapılandırılmış ve farklı disiplinlerde üretim gerçekleştiren konuklar derse davet edilmiştir. Geleneksel sanat alanında öğrenim görmüş olan katılımcıların da yer alması temanın belirlenmesinde tanıdık olana başvurma açısından önemli görülmektedir. Araştırmasında edebi metinlere yer veren Pazarlıoğlu Bingöl (2015), bu içeriğin üretim sürecinde yaratıcı ve özgün öğrenci çalışmalarının ortaya çıkmasında olumlu katkısı olduğunu belirtmiştir.

Kenan Mermer'in (2021, s. 392) de belirttiği gibi, geleneksel sanatların nesne odaklı olmaktan daha çok nesnelere tümeli yansıtacak bir biçime dönüştürerek sembollere evrilen fakat görselin mükemmeliyetini aramaktan daha çok “dişe dokunan” bir şeyler yapmanın peşine düşen bir hali vardır. Bu nedenle “evrensel bir mayaya bağlı olarak hareket eden” güzellik anlayışının bu sanatların icrasında herhangi bir etnik köken ya da coğrafî karşılığı yoktur. Araştırmada “dişe dokunan”ı arayan katılımcıların yanı sıra içinde yoğruldukları kültürün bir parçası olmasına rağmen temayı deneyimleriyle ilişkilendirmekte güçlük çeken katılımcıların da olduğu söylenebilir. Malik Aksel (2001, s. 10) bu durumun handikabını şu şekilde ifade eder: “Yüzyılların görünmezlik perdesinden sıyrılıp şekillerden bir şekil olmak, Yunus Emre gibi mistik bir şairi bizden büsbütün uzaklaştırır. Hele onu günümüzün renk bulamaçlarından, maddenin katılığından arınmış bir sanatla görünür bir hale sokmak için en az Yunus kadar sanatçı olmak gerekir” der. Yunus'un sözlerinin bu coğrafyada yaşayan herkesin gönlüne gözüne degebilecek bir genişliğe, anlama ve güce sahip olmasına rağmen Aksel'in deyişiyle bu durum insanı bir yandan Yunus'u düşünerek üretmenin korkutucu, ulaşılamaz, erişilemez ve hatta en az Yunus kadar sanatçı mıyım sorusuyla karşı karşıya bırakır. Diğer yandan bu durum insanı üretirken anlamaktan, anlamaya çalışırken üretmekten alıkoyan kişinin cüret edemeyeceği bir noktaya ulaştırır. Tanıdığımız, soluduğumuz ve içinde yaşadığımız kültürden hareketle; düşünmek, hissetmek, üretmek bizden böylesine uzaklaşabilirken, hiç tanımadığımız yerlerin içeriğini, materyalini anlamaya çalışmak daha çok uzaklaşma ihtimalini barındıran bir durumdur. Bu nedenle öğretim sürecine yerel içeriğin nasıl dahil

edileceği sorusu araştırmanın arka planını oluşturmaktadır. Buradan hareketle bir tema olarak Yunus Emre belirlenmiş yerel çevrede üreten alanında uzman kişiler derse davet edilmiştir. Bu araştırmanın amacı, farklı sanat alanlarında öğrenim görmüş lisansüstü öğrencilerin deneysel atölye dersinde temayı görsel ifade sürecine nasıl yansıttığını ortaya koymaktır. Araştırmanın alt amaçlarına ilişkin sorular:

- Katılımcılar bir tema olarak Yunus Emre’yi görsel ifade sürecine nasıl yansıtır?
- Katılımcılar, birikimini taşıdığı disipline özgü araç gereç ve malzemeyi sanat yapımında nasıl kullanır?
- Farklı disiplinlerde öğrenimini tamamlamış katılımcılar üretim sürecinde nasıl etkileşim kurar?

2. YÖNTEM

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Üniversitesi 2021-75 numaralı etik kurulu onayıyla gerçekleştirilen nitel araştırma durum çalışması deseniyle yürütülmüştür. Araştırmanın süreci, bu bölümde araştırma deseni, araştırma ortamı, katılımcılar, veri toplama araçları ve süreci, verilerin analizi ve inandırıcılık alt başlıklarında ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

2.1. Araştırma Deseni

Nitel araştırma insanların deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını, dünyalarını nasıl inşa ettiklerini anlamaya çalışır. Bu nedenle bir durumun farklı şekillerde ve tek gerçek yerine çok sayıda gerçeklik üzerinden yorumlanması söz konusudur (Creswell, 2013). Bu araştırma lisansüstü öğrenci grubunun deneysel atölye dersinde bir tema olarak belirlenen Yunus Emre’yi görsel olarak betimlemeyi, yorumlamayı ve anlamayı hedeflemesi nedeniyle yorumlayıcı paradigmaya dayanan durum çalışması deseniyle yürütülmüştür. Durum çalışması belirli bir yere, insan grubuna ya da belirli bir faaliyete odaklanır. Durum çalışması gerçek ortamda ve zaman ve mekân ya da durumla sınırlandırılmış bir sistem içerisinde çeşitli veri toplama araçları ile toplanan verilerin analizi sonucu ortaya çıkan bulgularla durumun betimlenmesidir (Creswell, 2013). Farklı disiplinlerde öğrenimini tamamlamış olan bir öğrenci grubuyla deneysel atölye dersinde yürütülen öğretim sürecine yerel içeriğin nasıl dahil edileceği sorusu araştırmanın arka planını oluşturmaktadır. Buradan hareketle bir tema olarak Yunus Emre belirlenmiş yerel çevrede üreten alanında uzman kişiler derse davet edilmiştir. Derse 5 farklı alanda üreten sanatçı ve araştırmacı/uzman davet edilmiş ve sanatçıların kullandıkları teknik ve içeriği belirleme noktasında deneyimlerini öğrencilerle paylaşmasına fırsat yaratılmıştır. Türk Dili ve Edebiyatı uzmanı Mustafa Erdoğan, Hattat Mustafa Cemil Efe, Ressam Ramazan Can, Görsel Şair Hakan Şarkdemir ve sanat felsefesi üzerine çalışan Ayşe Eroğlu derslere konuk olmuştur. Konukların isimlerinin araştırmada yer almasına ilişkin izinler alınmıştır. Konukların çalışma alanlarının deneysel uygulamalara yönelik olması nedeni ve katılımcıları bu yönde teşvik etmesi beklentisiyle davet edilmiştir. Öğrencilerin üretim süreçlerindeki değişimleri ders ortamında takip edilerek gözlemlenmiştir. Bu öğretim sürecinin görsel ifade sürecine nasıl yansıdığını anlamak amacı ise araştırmayı durum çalışması olarak desenlemeye yöneltmiştir.

2.2. Araştırma Ortamı

Araştırma 2020-2021 Eğitim-öğretim yılı bahar döneminde İç Anadolu Bölgesinin bir ilinde Sanat ve Tasarım Ana sanat dalı lisansüstü programı çerçevesinde Deneysel Sanat Atölyesi dersinde

gerçekleştirilmiştir. Dersler, pandemi sürecinde uzaktan öğretim olması nedeniyle çevrimiçi derslikte yürütülmüştür. Çevrimiçi dersler “zoom” programı üzerinden dersin saatinde öğrencilerin ve konuk sanatçıların katılımıyla yapılmıştır. Uzaktan öğretim farklı yerlerde yaşayan pek çok sanatçıyı derse dâhil etmek noktasında kolaylık sağlarken, diğer yandan pandemi sürecinin zorluklarının (malzeme erişimi, yüz yüze etkileşimin ve rehberliğin yeterince olmaması vb.) uygulama sürecini sınırlandırdığı söylenebilir.

2.3. Katılımcılar

Araştırma, derslere davet edilen 5 konuk sanatçı, 12 öğrenci ve araştırmacıların (dersi yürüten öğretim üyesi ve dersi gözlemleyen araştırmacı) katılımıyla gerçekleşti. Araştırmada odak grup, çevrimiçi dersleri düzenli ve eksiksiz takip etme ve uygulamalı sanat çalışmalarını gerçekleştirme ölçütlerinden oluşan amaçlı örneklem yoluyla araştırmaya katılımda gönüllü olan öğrenciler arasında 11 kadın 1 erkek öğrenci olarak belirlenmiştir. Araştırmanın lisansüstü düzeyde deneysel sanat atölyesi dersinde gerçekleştirilmesi ise temel olarak disiplinlerarası çalışmalara uygun ders içeriği nedenine dayandığı için amaçlı örneklem stratejisine başvurulmuştur.

Tablo 1: Katılımcı Bilgileri

Adı	Yaşı	Öğrenim alanı	Adı	Yaşı	Öğrenim alanı
Hatice	42	Tezhip	Murat	42	Grafik
Rukiye	26	Grafik	Kadriye	55	Minyatür
Hilal	25	Seramik	Yasemin	34	Tezhip
Özlem	26	Resim	Serra	38	Matematik
Meftuha	50	Tezhip	Banu	43	Resim
Reyhan	27	İllüstrasyon	Esen	36	Resim

Bu araştırmada, ilk araştırmacı rolünü lisans eğitiminde uygulamalı atölye derslerini yürütme deneyimine sahip olması, çalışmalarında farklı teknik ve malzemeler kullanması, sanat alanında yeterliliğe sahip olması belirlemektedir. Diğer araştırmacı ise sanat ve sanat eğitimi alanında çalışmalarını yürütmektedir. Araştırmacının bu araştırmadaki rolünü Resim-iş Eğitimi programında dört yıllık ders yürütme deneyimine sahip olması, nitel araştırma konusunda eğitim almış olması ve nitel araştırma deneyimine sahip olması belirlemektedir. Birinci araştırmacı, uygulamaların planlanması ve uygulanmasına paralel yürütülen veri toplama sürecinde ve verilerin kodlanmasında aktif rol almıştır. İkinci araştırmacı ise ders sürecinin gözlemi, veri analizi sürecinde kodlama, analiz ve diğer ardışık işlem basamaklarında aktif rol almıştır.

Araştırmada katılımcılara araştırmacının konusu, kapsamı, amacı ve önemi hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş, gönüllü katılım formu ile katılımcı izinleri alınmıştır. Bu formda araştırma sürecine ilişkin ayrıntılar katılımcılarla paylaşılmıştır. Ayrıca kimliklerinin korunacağını ve araştırmaya katılmak istemedikleri takdirde bu kararlarından dolayı herhangi bir olumsuzluk yaşamayacaklarının garantisi verilmiş, araştırmadan ayrılma hakkına sahip oldukları belirtilmiştir. Kod isimleri kullanılarak katılımcıların kimlikleri korunmuştur.

2.4. Veri Toplama Araçları ve Süreci

Araştırmada veriler 2020-2021 eğitim öğretim yılı bahar döneminde toplanmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme (G), ders gözlemlerinin yansıtıldığı araştırmacı günlüğü (AG), katılımcı günlüğü (KG), katılımcı çalışmaları ve ders süresince kayda alınan videolar ile ürünler toplanmıştır. Katılımcılarla 6. haftanın sonunda ve etkinliğin (dönemin) sonunda olmak üzere 2 kez yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Son görüşme (3) ise odak grup görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler bu tarihin sırasına göre G1 (08.04.2021), G2 (05.06.2021), G3 (11.06.2021) şeklinde belirtilmiştir. Araştırma sürecinde gerçekleştirilen uygulamalar veri toplama aşamalarıyla birlikte aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2: Araştırma Süreci

Hafta	Ders içeriği	Veri toplama araçları
1. Hafta	Tanışma, ders süreci hakkında bilgilendirme. Yunus Emre teması çerçevesinde deneysel çalışmalar yapılacağı ve ders sürecinde davet edilecek konukların bilgisi verildi. Araştırma hakkında bilgi verildi, gönüllü katılım formları sunuldu.	
2. Hafta	Sanat eserlerinde gelenek, kanon, gelenek ve geleneğin tarihsel süreç içinde değişimi, deneysel çalışmalar hakkında bilgi verildi, görüş alışverişinde bulunuldu. Tema hakkında araştırmalar yapılması ve odaklanılacak alanların tespit edilmesi önerildi.	
3. Hafta	Eski Türk Edebiyatı öğretim üyesi Prof. Dr. Mustafa Erdoğan Yunus Emre'nin hayatı, tarihi kişiliği, eserleri hakkında bilgi verdi. Tema hakkında yapılan araştırmaların eskizlerle sunulması istendi.	
4. Hafta	Hattat Mustafa Cemil Efe konuk olarak derse davet edildi. Sanatçının sinema eğitiminin hat sanatına etkilerini I. Uluslararası Yeditepe Bienalindeki yerleştirilmesi üzerinden aktardı. Gelenek ve onun yeniden üretimi, farklı disiplinleri bir arada kullanımı üzerine katılımcılarla görüş alışverişinde bulundu. Eskiz çalışmaları üzerinden değerlendirmelerle araştırmalara devam edildi.	Gözlem Araştırmacı günlüğü Katılımcı günlüğü
5. Hafta	Ramazan Can konuk olarak derse davet edildi. Sanatçı yerel kültürden faydalanma üzerine "Sarıkeçilerin Geleneksel Göç Kervanı" ile ilgili araştırmaları ve yörük yapımı işleri toplayarak yeni formlar verdiği çalışmalarını sundu. Projelerine başlamadan önce köy köy gezerek yaptığı saha çalışmalarını, topladığı malzemelerden oluşturduğu arşivini katılımcılarla paylaşarak çalışma yöntemini ve sürecini aktardı. Sanatçı yakın tarihte gerçekleştirmiş olduğu "Evvel Zaman İşi" sergiden çalışmalarını sundu, geçmişten günümüze aktarım üzerine katılımcılarla görüş alışverişinde bulundu. Eskiz çalışmaları üzerinden değerlendirmelerle araştırmalara devam edildi.	
6. Hafta	Eskizlerin taamamlanması Genel değerlendirme, öğrenci ürünlerinin incelemesi ve kritikleri, yönlendirmeler.	Görüşme 1 08.04.2021

7. Hafta	Ressam-Şair Hakan Şarkdemir konuk olarak katıldı. Sanatçı şiire yaklaşımını, görsel aktarımla şiirin kesiştiği alanları, yeni bir form olarak görsel şiiri katılımcılarla paylaştı. Sanatçı eserlerinde eski metinlerden, eserlerden bazen kişi, bazen imge/motif bazen de anlatı tekniği olarak etkilerini aktararak çalışmalarını parodi ve pastiş düzleminde kurduğunu katılımcılarla paylaşmıştı. Klasik eserleri taklit veya eleştiriden öte onları bugünün diliyle “yeniden yazma” eylemini imaj ve metin kullanarak yaptığı çalışmaları katılımcılara aktardı. Yunus Emre şiirleri üzerine bu bağlamda katılımcılarla görüş alışverişinde bulunuldu. Eskizlerle karar verilen malzeme denemeleri paylaşıldı, üzerine konuşularak fikir geliştirildi.	Gözlem Araştırmacı günlüğü Katılımcı günlüğü
8. Hafta	Sanat felsefesi üzerine çalışan Dr. Ayşe Eroğlu, John Dewey’in deneyim ve sanat ilişkisini, sanatın insanı yaşam ile dolaylımsız etkileşimini bu etkileşimden ortaya çıkan anlam ve değerleri sanat yolu ile ifade etme biçimi üzerine bir sunum gerçekleştirdi. Estetik deneyim üzerine katılımcılarla görüş alışverişinde bulunuldu. Sanat eseri üretim süreçleri bu bağlamda tartışıldı. Uygulama çalışmalarına devam edildi. Tamamlanma yolundaki öğrenci ürünleri üzerine konuşularak fikir geliştirildi.	
9. Hafta	Öğrenci ürünlerinin incelemesi ve fikir alışverişi	
10. Hafta	Öğrenci ürünlerinin incelemesi ve fikir alışverişi	
11. Hafta	Öğrenci ürünlerinin incelemesi ve fikir alışverişi	Görüşme 2 05.06.2021
12. Hafta	Öğrenci ürünlerinin sunumu ve değerlendirme	Görüşme 3 11.06.2021

2020-2021 Eğitim-öğretim yılı bahar döneminde toplanan veriler eş zamanlı olarak analiz edilmeye başlanmıştır. Araştırma boyunca derslerde gözlem yapılmıştır. Her katılımcıyla uygulamaya ilk başlandığında, uygulama sürecinde ve uygulamayı sonlandırdıktan sonra olmak üzere ikişer kez yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde, katılımcıların uygulama süreçlerini anlatması istenmiştir. Konuklara, uygulama ve ders sürecine yönelik üç farklı kategoride yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanmıştır. Katılımcılara konukların deneyimi ve üretimleri hakkında neler düşündükleri, konukların üretim süreçleriyle uzmanlıkları arasında nasıl bir ilişki gördükleri, konuklarla benzer ya da farklı olarak neler düşündükleri üzerine sorular sorulmuştur. Görüşmelerde uygulama sürecine yönelik sorularda, katılımcılardan süreçte zorlandıkları noktaları, süreçte yaratıcı olduklarını düşündükleri durumları tanımlamaları istenmiştir. Ders sürecine ilişkin sorularda da süreci tanımlama, sürecin olumlu ve olumsuz yönlerini açıklama gibi sorulara yer verilmiştir. Son olarak öğrenci ürünlerinin ayrıntılı olarak açıklanmasını amaçlayan odak grup görüşmesi yapılmıştır. Bununla birlikte ders öncesi ve sonrası araştırmacı günlükleri ve her ders sonunda tutulan katılımcı günlükleriyle veri toplanmıştır.

2.5. Veri Analizi

Araştırmada toplanan veriler kod, kategori ve temalar oluşturularak tematik bir harita ile anlam bulmayı sağlayan tümevarımsal (tematik) analiz yöntemi ile analiz edilmiştir (Liamputtong, 2009). Öncelikle ilk kodlama yapılmış, ilk kodlamalar tüm verilerin gözden geçirilmesiyle tekrar düzenlenmiş

ve geçici temalara ulaşılmıştır. Temalar yeniden tüm veriler ışığında gözden geçirilip kontrol edilmiş ve analizin tematik haritası çıkarılarak bulgulara erişilmiştir.

2.6. İnandırıcılık

Nitel araştırmalarda inandırıcılık, araştırmanın tutarlılığı, teyit edilebilirliği ve aktarılabilirliğiyle sağlanabilir. Araştırmanın tutarlı ve teyit edilebilir ve aktarılabilir olması bulguların gerçekliğine, verilerin objektif olarak toplanıp analiz edilmesine ve araştırmada araştırma sürecinin birbiriyle tutarlı olduğunu gösteren kanıtların sunulmasına bağlıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu araştırmanın aktarılabilirliğini sağlamak için analiz sonucunda ortaya çıkan temalar her bulgu başlığında veri setine atıflarda bulunarak ayrıntılı olarak okuyucuya sunulmaya çalışılmıştır. Veri toplama araçlarında çeşitlemeye başvurma, uzun süreli ve katılımcı gözlem yapma ve çeşitli veri toplama araçlarına yapılan atıflarla da teyit edilebilirlik sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırmanın tutarlılığı veri toplama sürecinde ve analiz sürecinde dış gözleme ve çoklu kodlayıcılara başvurma ile sağlanmaya çalışılmıştır. Analiz sürecinde verilerin nitel araştırma deneyimine sahip olan görsel sanatlar eğitimi alanında iki uzman ile bağımsız bir şekilde kodlanmasıyla ve temaların bir başka nitel araştırma uzmanına teyit ettirilmesiyle veri setinde kararlılık oluşturularak tutarlık sağlanmaya çalışmış ve analiz araştırmacı-uygulayıcı ön yargısından arındırılmaya çalışılmıştır (Creswell, 2013; Johnson, 2015). Bununla birlikte araştırmacı bakış açısını çeşitlendirmek ve önyargılardan arındırmak amacıyla katılımcı gözlemci rolünde ikinci araştırmacı ders sürecini gözlemledi. Katılımcı gözlem aracılığıyla ortam ile kişisel temas kurmak etkileşimin gerçekteleği bağlamı tanımak, yakalayabilmek ve anlayabilmek ve daha bütüncül bir açıdan bakabilmek gibi avantajlar kazandırır. Ayrıca görüşmelerde verilmesi istenen bilginin farkında olunması gerekir. Dışarıdan gözlemci sistemin içinde alışkanlıkları benimseyen insanlar dışında olması nedeniyle tamamıyla alışkanlıklara kapılmamış ayrıntıları fark edemeyecek körlüğe erişmemiştir (Patton, 2014).

3. BULGULAR

Farklı sanat alanlarında öğrenim görmüş lisansüstü öğrencilerinin deneyisel atölye dersinde temayı görsel ifade sürecine nasıl yansıttığını ortaya koymayı amaçlayan bu araştırmada; ilişki kurma, estetik sorgulama, konukların etkisi ve rehberlik temalarından hareketle deneyisel çalışmalarda disiplinlerarası ilişkiler kurulmasına ilişkin bulgular elde edilmiştir. Kendi alanına yönelme, deneysellik, görsel ifade ve malzeme temalarından yola çıkarak deneysellikte yenilik arayışına ilişkin bulgular ortaya çıkmıştır. Çoklu bakış, ders, geleneksellik algısı ve uygulamayı zorlaştıranlar temalarıyla ise gelenek anlayışının yansımaları konusunda bulgulara ulaşılmıştır. Araştırmanın analizinde elde edilen temaların bulgulara göre dağılımı, aşağıdaki görselde yer almaktadır.

Şekil 1: Temaların Bulgulara Göre Dağılımı

Araştırmada, alana yönelme, deneysellik, görsel ifade ve malzeme temalarından yola çıkarak bazı katılımcıların (Serra, Reyhan, Esen) temayı görselleştirirken öğrenim gördüğü alandan yola çıktığı ve bu alandaki deneyimini ve birikimini sanat ürününe yansıttığı, diğer yandan diğer katılımcıların (Meftuha, Kadriye, Murat, Banu) bu yansıtmayı deneysel çalışmaları yalnızca simge kullanımı ve malzemeye indirgeyerek yüzeysel bir şekilde gerçekleştirdikleri bulgusu ortaya çıkmıştır. Katılımcılardan özellikle Serra'nın farklı disiplinlerle etkileşime girerek, tema hakkında yaptığı araştırmaları deneysel çalışmalarına yansıttığı söylenebilir. Diğer yandan ilişki kurma, estetik, sorgulama, konuk etkisi ve rehberlik temalarından hareketle katılımcıların (Serra, Esen) tema ile günlük yaşam deneyimlerini ilişkilendirdiği ve bu ilişkileri alanının birikimiyle harmanlayarak ifade etmesinden hareketle süreci içselleştirdiği düşünülebilir. Bununla birlikte çoklu bakış, ders, uygulamayı zorlaştıranlar, geleneksellik algısı temalarından hareketle deneysel çalışmayı malzemeye ya da simge kullanımına indirgeyen başka bir deyişle temayı anlamlandırmakta güçlük çeken katılımcıların uygulama sürecinde uzmanlık alanlarının şablonları olarak kabul ettikleri görece kendi kalıplarının dışına çıkmakta zorlandıkları ortaya çıkmıştır. Tüm katılımcıların görsel ifade sürecinde yeni bir şey söyleme, yeni olanı arama çabasının onları estetik sorgulamaya yönlendirdiği diğer yandan da uygulamaya başlamayı zorlaştırdığı ortaya çıkmıştır.

3.1. Deneysel Çalışmalarda Disiplinlerarasılık

Katılımcılar öğrenim gördükleri alanın bilgisine başvurarak, o alanın dilini görsel dille ilişkilendirerek ya da o alanda kullanmaya alışkın olduğu malzemeyi ve tekniği başka şekillerde kullanmayı deneyerek temayı anlamlandırmaya ve görselleştirmeye çalışmıştır. Görselleştirme sürecinde anlam yüklemeye, görsel anlatıdan ve bellekten yararlanmaya başvurmuştur ve uygulama sürecinde denemeler gerçekleştirmiştir. Bazı katılımcılar çalışmalarında temayı içselleştirirken, daha ıraksak düşünmüş, bazıları sembol kullanarak temayı ifade etmişlerdir. Bu süreçte bazı katılımcıların malzeme ile birlikte temayı düşündükleri, malzeme ile anlamı ilişkindirmeye çalıştıkları, bazılarının ise yalnızca malzemeye odaklanarak uygulamayı ya da deneyselliği malzemeye indirgedikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Bu noktada bazı katılımcıların deneyselliğe açık olduğu ve disiplinler arası ilişkiler kurabildiği ortaya çıkmıştır. Bazı katılımcıların ise kendilerini güncel sanata uzak bulmaları ya da öğretim üyesinin beğenisini kriter alma- başka bir deyişle otoriteden onay alma- çabasının uygulama sürecinde daha az çeşitlilikler denemelerine neden olduğu bulguları elde edilmiştir.

Tablo 3: Deneyel Çalışmalarda Disiplinlerarasılık Bulgusuna İlişkin Temalar ve Kodlar

Tema	Kod
Alana Yönelme	Alan bilgisi, alanın diliyle ifade etme, ilgi alanına yönelme, alanının tekniğini kullanımı
Deneysellik	Deneyselliğe açıklık, deneme, güncel sanata uzaklık, öğretim üyesinin beğenisini kriter alma
Malzeme	Malzeme ile birlikte düşünme, malzemeye indirgeme, malzemeyle anlamı ilişkilendirme çabası, deneyselliği malzemeye indirgeme
Görsel İfade	Anlam yükleme, görsel anlatı, görsel bellek, sembol kullanarak ifade, temayı içselleştirme, uygulamada deneme

Araştırmada, katılımcıların çoğunlukla kendi uzmanlık alanlarına yöneldiği, o alanın diliyle ifade yolları aradığı ve temayı anlamlandırmaya çalıştığı ortaya çıkmıştır. Katılımcılardan Serra'nın şu ifadesiyle kendi alanına yönelerek temayla ilişki kurduğu söylenebilir:

“Pi sayısı sonsuza gider ama çember çizdiğinizde pi sayısını görürsünüz. Toplamanın çarpma olduğunu bilirsiniz ama bunu geometri ile göstererek ispatlarsınız. Matematikte bir şeyi kabul etmeniz için onu tüm insanlar tarafından anlaşılır hale getirip göstermeniz gerekir. Tasavvufta sonsuzluktan bahsedersiniz ama geometride onu çizersiniz. Bir noktada sonsuza ulaşabilirsiniz. Bu düşüncelerle geometrideki imkânsız cisimler ile Yunus Emre'nin beyitlerini çalışabileceğim fikri belirdi” (KG).

Bu alanın dilini çalışmasında şu şekilde kullandığını ifade etmiştir: “Yani mesela neden topraktan 4 özellik çıkarken, sudan 6 özellik çıkmamış? Burada aslında bir uyum ve simetri var” (G1). Diğer yandan katılımcılardan Kadriye uzmanlık alanının dışındaki sanat disiplinlerinde özellikle kuramsal açıdan eksiklikleri olduğunu vurgulamıştır: “Sanat tarihi konusunda hiç bilgim yok resim nasıl eleştirilir, dönemleri nelerdir vs bunların hepsini öğrenmem lazım” (KG).

Disiplinlerarası etkileşimin ve deneyselliğin araştırılmasını hedefleyen bu derste öğretim üyesinin “her zaman yaptığının dışına çıkmaya çalışın” gibi ifadelerle deneyselliğe teşvik etmesine rağmen katılımcıların alanlarının dışına çıkmakta zorlandıkları söylenebilir. Bu durumun nedenleri katılımcıların güncel sanata ve kendi alanlarının dışındaki farklı sanat yapımlarına yabancı olmaları ve ders sürecinde ürettikleri çalışmalarda öğretim üyesinin beğenisini ölçüt alma engeline takılmaları olarak açıklanabilir. Serra denemenin bu zorluğu aşmanın bir yolu olduğunu “Mesela orada Ramazan Hoca çok güzel bir örnek vermişti. ‘Ne kadar bozabiliyorsam o kadar yapabilirim ’ gibi bir ifade kullanmıştı. Biraz hani yaptıklarını bozmak, belki de sürekli oradan yürümek yerine olduğunu düşündüğün yerde dahi denemek, tekrar tekrar denemek önemli olabilir bu noktada” ifadesiyle belirtmiştir (G2). Katılımcı Hatice ise denemeye açık olduğunu “Bir konuda başarısız olmak gibi bir kaygım yok. Bu nedenle çok denemeler yapıyorum. Hata yapmak insani bir durum diye düşünüyorum” şeklinde ifade etmiştir (KG).

Katılımcıların bu ifadelerinden ve gözlemlerden yola çıkarak, uygulamaya geçerek çeşitli denemeler yaptıkları söylenebilir.

Araştırmada katılımcıların malzeme ile birlikte düşünerek konuyu anlamlandırmaya çalıştıkları ve farklı malzemelerin de kullanımıyla uygulamalarla çeşitli denemeler yaparak temayla ilişki kurdukları söylenebilir. Bu denemelerde anlam yüklemeye, sembol kullanmaya ya da temayı kendi deneyimiyle ilişkilendirmeye çalışarak görsel ifade yolları aradıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Kadriye'nin (Görsel 1) Yunus'un "doğa ile irtibatından" yola çıkarak "yaprakların üzerine her birine birer figürü, insan figürü koyayım, onlar da kardeşler olsun diye düşünmüştüm. Sonra onları ayrı ırklardan insanlardan, insan figürleri çiziyim dedim. Hani biraz Hümanizmi çağrıştırsın diye düşündüm" (G2) ifadesinden yola çıkarak kullandığı malzemeye anlam yüklemeye çalıştığı söylenebilir. Ayna üzerine çalışan Hilal (Görsel 2) "baktığında ne anlatmak istiyorsun? Mesela şimdi ben dışarıdan bir göz olarak baksam, buna sadece kişi baktığında kendini görüyor ve kendi yansımasını tekrar geri alıyor, bunu anlarım" ifadesiyle aynaya yüklediği anlamı açıklamıştır (G2).

Görsel 1: Öğrenci Ürünü **Görsel 2: Öğrenci Ürünü**

Katılımcılardan Esen'nin temayı "bizden biri" ifadesiyle kendi deneyimiyle ilişkilendirmeye çalıştığı ve bu durumu görsel olarak mekânın ve tekniğin kullanımıyla da harmanladığı (Görsel 3) söylenebilir:

"Portekizli bir ressam-şairin Lizbon sokaklarında olan bir görseli. Aslında Avrupa'nın Yunuslarına nasıl sahip çıktığı ya da ne kadar ulaşılabilir olduğu, duvarlarında herkes tarafından görülebilen işlerin olduğu Bizim Yunus olarak düşünürsek; çok bizden, çok içimizden ve her yerde görünsün diye. Mesela Ankara'dayım, Kızılay'ın göbeğinde de olabilsin diye bir şey düşündüm ben" (G2).

Görsel 3: Öğrenci Ürünü**Görsel 4: Öğrenci Ürünü**

Diğer yandan katılımcılardan Hilal'in (Görsel 2) ifade ettiği gibi malzemeye sınırlı bir bakış açısı ile yaklaşarak tema ile malzemeyi ilişkilendiremediği için deneyselliği malzemeye indirgediği de söylenebilir:

“Seramik çamurdan bir şeyler yaparsınız, ona farklı malzemeler katarsınız. Ama deneysel olduğunda bunun dışına çıkmak zorundasınız. Yani seramikte ben çok çünkü kendimi kısıtlayan bir insanım. Yani bu kısıtlamanın gereksiz olduğunu da hatta bu derste fark ettim, hocalarımız sayesinde. Yani Deneysel Sanat Atölyesinin bana katkısı; bu çizgimin dışına çıkmak oldu. Farklı materyaller kullanmayı denedim. Aynadan ilk defa bir tasarım yapmaya çalıştım. Yani tasarımı yormadan çalışmayı denedim” (G2).

Katılımcılardan Hatice deneyselliği malzeme ile ilişkilendirerek “Etkileneceğiniz materyalin ne olacağını bilemiyorsunuz. O kadar basit bir şeyi o anki ruh halinize hitap edebiliyor ki! [...] O günkü ruh haliyle ve belki de çok planlı olmuyor tasarımlar” şeklinde ifade etmiştir (G2). Kadriye çalışmasındaki deneyselliği malzemeyle birlikte düşünerek, anlamı ilişkilendirmeye çalıştığını şu şekilde açıklamıştır:

“Farklı bir malzeme deneyebilirim dedim. Yunus Emre deyince böyle niyeyse tabiat gibi unsurlar geliyor aklıma. Sonra yaprağa çalışan hattatlar ve minyatürcüler geldi aklıma. Hiç denemedim açıkçası, bu bir fırsat diye düşündüm. [...] bu ilk deneyimim olduğu için zor buldum, malzemeyi tanımıyorum çünkü: Ne kadar dayanacak, o dayanıklılığıyla ilgili hiçbir fikrim yok. Bunları yaşayarak göreceğim. [...] Yani yeni bir şey denemek zor. İnsanın alışkanlıklarından kurtulması, konfor alanından çıkması demek bir yerde” (G2).

Katılımcılardan Serra “Yunus Emreyle aslında çok fazla özdeşleştiğimizi, aynı mücadeleyi farklı şekillerde verdiğimizizi ya da aynı şeylere dertlendiğimizi de fark etmiş oldum. Burada da insan olmanın tabii ortak noktalarını, ortak duygularını, zamanın değişse de aynı mücadelelerin verildiğini fark etmiş oldum. Önce divanını okumaya başladım” (G1) ifadesinde belirttiği gibi araştırmayla başlayan süreçte bugünüyle ve öznel tarihiyle ilişkiler kurarak temayı içselleştirerek ifade etmeye çalıştığı söylenebilir.

Meftuha'nın çalışmasını (Görsel 4) teknolojiyle ilişkilendirmeye çalıştığı ortaya çıkmıştır. Meftuha'nın teknolojiyi kullandığı için farklı ve yeni bir deneyim olarak değerlendirdiğinden deneyselliği teknik kullanımıyla sınırlı ele aldığı söylenebilir: “Deseni bilgisayarda çizdim. Yeni bir teknik denedim, desenin paspartu kartonu üzerine çizilmesinde lazer çizimle yaptırıldı. Hatta bazı kısımlarını lazerle kestirdim. Bu da benim ilk defa denediğim bir yöntem oldu. Tek renk paspartu kartonuna deseni geçirip sonra tezhip desenlerini çizerek altınlayarak, guaj boya ile renklendirerek, bir eser ortaya çıkarken, çok farklı bir tasarım oluştu” (KG).

3.2. Gelenek Anlayışının Yansımaları

Araştırmada katılımcılar gelenekle deneysellik arasındaki ilişkiyi disiplinlerarasılık, eklemek, bugüne çağırarak şeklinde kurmuş ve bu bağlantıları uygulamalarına yansıtmıştır. Bu yollarla katılımcıların görsel ifade sürecinde çoklu bakış açıları geliştirmeye çalıştıkları ortaya çıkmıştır. Diğer yandan katılımcıların yapılmamış olanı arama çabasının ve düşünerek tasarlamaya odaklanarak denemekten kaçınmalarının görsel ifade sürecinde uygulamayı zorlaştıran yollara başvurdukları bulgusuna erişilmiştir. Ayrıca katılımcıların, uygulama noktasında katılımcıların aslımı koruma, sürekliliği sağlama düşüncesiyle geleneksel(lik) algılarının ve uzmanlık alanlarının sınırları dışına çıkmakta zorlandıkları ortaya çıkmıştır. Katılımcılar tarafından sıradışı, farklı bakış, farklı deneyim,

etkileşimli ve dönüştürücü olarak değerlendirilen ders sürecinde gelenek anlayışının uygulamalara ön açıcı olarak yansıdığı kadar sınırlandırıcı olarak da yansıdığı bulgusu elde edilmiştir.

Tablo 4: *Gelenek Anlayışının Yansımaları Bulgusuna İlişkin Temalar ve Kodlar*

Tema	Kod
Çoklu Bakış	Değerleri önemseme, disiplinlerarasılık, yeniliğe açıklık, bugüne çağırma, ekleme
Ders	Sıradışı ders, çekinme, farklı bakış, farklı deneyim, etkileşim, dönüştürücü ders
Geleneksellik Algısı	Aslımı koruma, geleneksel sanata yabancılik, süreklilik, evrensel dil
Uygulamayı zorlaştıranlar	Hikayeleştirme, iliştiirme, kalıp arama, kaygı, kolayca kaçma, söz seçme, teknoloji iliştiirme, temayı güncelle ya da teknolojiyle ilişkilendirme çabası, uygulamaya geçmeden karar vermeye çalışma, yalnızca düşünerek tasarlama, yapılmamışı arama çabası, yüzeysel bakış, zamanı etkili yönetememe

Katılımcılardan Esen'in grafiti şeklinde tasarladığı çalışmasını "Ankara'nın çok görünen, çok açık yerlerine, Kızılay'ın göbeğine, oradaki binaların altına [...] Böylelikle aslında işte şey; bir sergi salonunda bir eser, bir resim değil de sokaklarda, böylelikle de bizden biri" ifadesiyle teknik, mekânsal ve kültürel boyutlarıyla temayı bugüne taşımak üzerine yoğunlaştığı söylenebilir (G2). Diğer yandan Özlem "Gelenek olarak baktığımız her türlü icra edilen sanat yapıtına aslımı, orijinalliğini bozmadan ekler yaparak, çağa teknolojiye uyum sağlayabileceğimizi görmüş olduk" (KG), "Bu geleneğe bir şeyler mutlaka eklemek lazım" (G2). "Günümüze uygun eser üretebilmek için geçmişten, yaşanmışlardan beslenilmesi gerekir. Sonrası sanatçının hayal dünyası, yaratıcılığıdır" ve "Mustafa Hoca'nın Optik Yazım şekli ve diğer yazım şekilleri ve hat sanatını oluştururken diğer bilim dallarından yararlanması geleneğe eklemeler yaparak hat sanatına yeni boyutlar kazandırdığını kanıtlamaktadır" ifadeleriyle günümüzde geleneksel olandan bağımsız olmaksızın ya da onun üzerine "ekleme" yaparak üretimin gerçekleşebileceğine vurgu yapmıştır (KG). Ayrıca geleneğin "ondan beslenme" ve "ona ek" yapmakla modernize edilerek sürdürülebileceğini açıklamıştır. Buradan hareketle katılımcıların "ekleme" nin disiplinlerarası beslenmeyle gerçekleşebileceğine ve böylelikle "kendine has olan" özgünlüğe erişilebileceğine dikkat çektiği söylenebilir.

Farklı olarak katılımcılardan Reyhan (Görsel 5 ve 6), gelenekselliğin olduğu gibi taklit edilmesinden ziyade onun sunduğu temel yapıyı doğru kullanarak, günümüz olanaklarıyla (teknoloji, malzeme vb) yorumlanmasıyla ortaya çıkabileceğini şu şekilde belirtmiştir:

“Hani geleneksel diye bize verilen şey kopyalamak, hani birebir kopyalamak, almak. Onu hatta malzeme anlamında da dediğim hani mimaride çünkü eseri gösteren ya da mimari yapıyı gösteren o estetik duruşu bir taraftan da malzeme sağlar. [...] bunu doğru kullanıp bir de üstüne o malzemeleri, o işte günümüzün getirdiği teknolojiyle bakalım nasıl bir araya getirebiliriz? Birebir kullanmak değil de esinlenmek belki bunun ikisini bir araya getirerek bir harmoni kazandırmak aslında “ (G2).

Görsel 5: Öğrenci Ürünü

Görsel 6: Öğrenci Ürünü

Reyhan teknolojinin toplumun yapısını değiştirdiğine yönelik görüşlerini anlatan illüstrasyon çalışmasında (Görsel 5 ve 6) açıklayıcı metin olarak şu bilgileri vermiştir:

“Hızla ilerleyen teknolojinin getirdiği iletişim hızı ve büyüyen, kalabalıklaşan şehirlere karşın insanoğlu her geçen gün biraz daha yalnızlaşmaktadır. İşte bu doğrultuda ben de metropol insanının hayatında büyük önem ve yer arz eden metro yolculuğuna bir bakış ile bu hikâyeyi başlatmak istedim. Fakat bu günlük rutine bir misafir konuk ederek Yunus Emreyi bir zaman yolculuğuna çıkardım. Bir anlığına bu çılgın kalabalığın ve hızın içinde kendini bulan Yunus bize baksa göreceği manzara üzerinde durdum. En çok elimizdeki kara kutularda (telefon) kaybolan bizlere şaşıracaktır. Bilgiye bu kadar hızlı ulaşım da cahil olmamıza” (KG).

Bu bakış açısına yakın olan Banu “Yunus Emre bir gelenekleşmiş sanatçı ise ben bu geleneği resim sanatı ile harmanlayıp dijital sanat ile birleştirebilir miyim?” (G1) ve Meftuha’nın “Ben hiç denemediğim bir şey denedim yani bunda, onu başta söyleyeyim. Bir lazer çıktısı aldım ve lazer çıktısı aldığım da bütün her şeyin çok kolaylıkla çizilip önüme geldiğini gördüm. Bu benim çok mutluluk verici bir şeydi” (G2) ifadelerinden yola çıkarak “ekleme” yapmayı bir nevi “teknoloji iliştimeye” indirgeyerek değerlendirdikleri söylenebilir. Bu değerlendirmenin deneyselliğinin yalnızca malzemenin ve tekniğin kullanımına indirgenmesine yol açtığı düşünülebilir. Bundan kaynaklı olarak temanın anlamlandırılmadan ya da yüzeysel bir bakış açısıyla uygulamalarla ifade edilmesine yönelik örnekler de ortaya çıkmıştır. Bu şekilde örneklerin de ortaya çıkmasının diğer gerekçeleri ise kodlardan elde edilen ifadelerdeki gibi şunlardır: Uzmanlık alan kurallarının sınırlandırılması, yalnızca düşünerek tasarlama, geleneğin baskısı, hikâyeleştirme, kalıp arama, kaygı, söz seçme, teknoloji iliştime, yalnızca düşünerek tasarlama, yapılmamış arama çabası/ yeni bir şeyler, zamanı etkili yönetememe. Hatice’nin şu ifadesinde görüldüğü gibi özellikle temanın yüzeysel olarak ele alınmadığının göstergesi olarak hikâyeleştirmeye başvurulduğu, kalıplar arandığı ya da temayı görselleştirmek üzere uzmanlık alanından getirmiş olduğu kalıplarla yola çıkarak kolayca kaçıldığı, temaya yüzeysel bir bakışla yaklaşıldığı söylenebilir:

“Tabii ben oraya giderken aslında bir arayışım da vardı. O arayış oraya ait bir geometrik desen veya bir obje, onu anımsatacak bir görüntü belki de” [...] bu kapı arayışı için müzeye gittim. Çünkü oradaki tabelada böyle bir kapı olduğunu ve müzede bulunduğunu söylediler. Burada biraz o serüvenden bahsetmek istiyorum. Müzeye gittim, [...] çok tahrip olmuş bir kapı. Fakat üzerinde çok ilginç bir geometrik desen var. [...]. Analizini yapmak çok zor oldu benim için, çok uzun bir süreçti, çok yorucu bir süreçti” (G2).

Diğer yandan deneysel uygulamalarda katılımcıların kendi uzmanlık alanından getirdiği kalıpların yanı sıra temaya ilişkin daha az bilgiye sahip olma, çeşitli sanat yapımlarıyla daha az karşılaşma, gibi nedenlerle temayı anlamlandırmada ve görselleştirmede zorlandıkları ortaya çıkmıştır. Bu bulgu tema hakkında bilgi yoksunluğu, alanın kurallarının dışına çıkamama, sanat tarihi bilgisinin yetersizliğini vurgulama, geleneğin baskısı, kalıp arama, iliştiirme, uygulamaya geçmeden karar vermeye çalışma, yalnızca düşünerek tasarlama, yapılmamışı arama çabası, yüzeysel bakış, temayı güncel olanla ilişkilendiremememe vb. kodlardan elde edilmiştir. Katılımcılardan Murat, "İlim ilim bilmektir, ilim kendini bilmektir. Sen kendini bilmezsen ya nice okumaktır." Kadriye "Gelin tanış olalım, işi kolay kılalım. Sevelim sevillelim, bu dünya kimseye kalmaz", Elif "Yunus olup bir sözle ciltlerce anlatılan meseleleri anlatmak var; "Dört kitabın mânâsı, bellidir bir elifte, sen elifi bilmezsin, bu nice okumaktır" dizelerinden hareketle görsel ifade yolları aradığını belirtmiştir (G2). Katılımcılardan Yasemin ve Banu'nun "Biz halen onu bir şekilde cümle içinde geçirip, derinlemesine merak etmemişiz" (KG). "Bir insanın ismini defalarca duymak, yüzüyle binlerce kez karşı karşıya gelmek, gerçekte onu tanımak mıdır [...] bugün ders sonrası üzülerek fark ettim ki çok değerli bir büyüğümüz hakkında ben hiçbir şey bilmiyorum, yaşadığı yüzyıl dâhil bu bilinmezliğe" (KG) ifadesinden yola çıkarak temanın yüzeysel bir bakışla ele alındığı söylenebilir.

Görüşmelerde "uygulama sürecini nasıl tanımlarsınız" sorusunu katılımcılardan Rukiye "Bir şeyler anlatmak istiyorsan tek bir alanla sınırlı kalmayacaksın" ifadesiyle disiplinlerarası yaklaşıma vurgu yaparak yanıtlamıştır (KG). Ayrıca Reyhan'nın ifadesinde olduğu gibi katılımcıların konuklardan disiplinlerarası ilişki kurma yolları konusunda ilham aldığı ve bunu uygulamasına yansıtmaya çalıştığı söylenebilir:

“Şu an aslında biraz okuma yapıyorum, [...] Dante'nin de "İlahi Komedya"sını da aslında çok beğenirim. Aslında böyle düşününce çok da yakınlar ikisi de mesela aşkı, öbür dünyayı konu alıyor. İnsanların işte ödüllendirme, ceza, işte cennet-cehennem-araf şeyi var. Ve birçok ressama aslında ilham olmuş Dante baktığımızda. Belki onları biraz inceleyerek, hani onlar nasıl anlatmışlar Dante'nin beyitlerinden nasıl esinlenmişler; belki onları inceleyerek biraz bir şeyler yakalayabilirim diye düşündüm. Hatta ikisinin aynı dönemlerde yaşadıklarını bilmiyordum. İkisi de aslında 1300'lü yıllara denk geliyor yaşadıkları dönemler. Belki onlardan esinlenebilirim diye düşündüm” (G1).

Araştırmacı gözlem notlarında (AG, 25.03.2021) belirttiği gibi katılımcıların konuk aracılığıyla farklı ilgi alanlarının içsel bir gözlem ve analizle bir temada nasıl bütünleştirilebileceğini gösteren, yaşayan bir örnekle karşı karşıya kaldıkları söylenebilir:

“Sinema-güzel sanatlar alanında deneyim sahibi olan konuk Mustafa Cemil Efe söze 'mühürlenmiş zamanlar' kitabı ve Tarkovski'nin film karakterlerinden birinin portre resmi konusunda bir anektodu anlatarak giriş yaptı. Ardından kısa bir özgeçmiş sundu. Sinema, görüntü ses yönetmenliği, tiyatro, tiyatro eğitmenliği gibi alanlarda çalışma deneyimlerinden bahsetti. Bunları anlatırken bir metafor kullandı: 'oradan oraya bir rüzgâra kapıldım' bu ifade çok çeşitli alanlarda deneyime sahip olması ve ilgi alanlarının

olmasını kapsıyordu: müzikten sahne yönetmenliğine, sinemadan, tiyatroya, hat sanatından, estetik ve edebiyata”

Katılımcılar disiplinlerarasılığa yaptığı vurgunun yanı sıra deneyselliği de farklı şekillerde yorumlamıştır. Serra “deneme” nin düşünceyle bir aradalığına vurgu yapmıştır. Ayrıca deneyselliğin, denediğini bozmaktan çekinmemekle gerçekleşebileceğini konuklar aracılığıyla fark ettiğini ifade etmiştir: “Mesela orada Ramazan Hoca çok güzel bir örnek vermişti. "Ne kadar bozabiliyorsam o kadar yapabilirim." gibi bir ifade kullanmıştı. Yaptıklarını bozmak, belki de sürekli oradan (aynı yerden) yürümek yerine olduğunu düşündüğün yerde dahi denemek (bozmak), tekrar tekrar denemek önemli olabilir bu noktada” (G1). Benzer şekilde bu durumu katılımcılardan Banu “dönüştürücü ders” tanımlaması üzerinden sürecini “İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli yetilerinden biri olan “dönüştürme gücü” buradaki anahtar kelime olmalı. Dersimizdeki en büyük kazançlardan biri olarak gördüğüm yalnızca “nedenlerin değil, nasılların” da sorgulandığı, fark edilen çözümleri yalnızca sözcükler üzerinden değil, uygulanabilirliği olan artık gözle görülebilen birer eyleme dönüştürebilmesi ve bulunan her bir çözümün ortak bir platformda başka insanların da yararına ulaşabilecek olması,” sözleriyle belirtmiştir (KG). Ayrıca bu ifadelerle Banu’nun ders sürecindeki etkileşim ve iş birliğini de vurguladığı söylenebilir. Bu görüşlerin yanı sıra katılımcılar ders sürecininin “rahat” ve “sıra dışı” olarak tanımlamış ve Rukiye’nin “Bu dersin bende uyandırdığı etkinin oldukça farklı perspektiflerden anlayabilmek ve anlamlandırabilmek olduğunu söyleyebilirim” (KG) ifadesinde olduğu gibi farklı bakış açıları geliştirmeye katkı sağladığını belirtmiştir.

Görüşmelerde “ders sürecini nasıl değerlendirirsiniz” sorusuna Murat “ders bildik bir derse doğru gitmiyor. Sıra dışı ders, bu alandan ne kadar uzak bir eğitim almışım! Halen o mod-a-mod ders şeklinden uzağız” (KG), “farklı bir ders deneyimi oldu bence. Kafamızdaki ders kavramı biraz değişti. Hani hep bir şablonlar vardır ya bu biraz şablon dışı oldu bizim için” (KG) ve Serra “süreç çok doğaldı öncelikle. O kadar doğal akışındaydı ki hani herkes kendi bence ulaşması gereken yere kendi yoluyla ulaştığını düşünüyorum ben” (G3) gibi ifadelerle yanıtlamıştır. Buradan yola çıkarak katılımcıların ders sürecini “rahat” ve “sıradışı” olarak tanımladıkları söylenebilir. Diğer yandan Yasemin’in “Benim de böyle bir fikrim var deyip ortaya sunacak kadar cesur değilim” (KG) ifadesi rahat olarak tanımlanan bu süreçte çekingenlik hissedildiğini de göstermektedir.

Meftuha’nın “sanatçılarla, sanatkârlarla tanışma imkânını elde ettik. Bu da bulunduğumuz konunun dışına çıkabilme, farklı alanlarda, farklı disiplinlerde bir bakış açısı oluşturma şansı ben kendi adıma elde ettim [...]. Sanata ve sanatçılara olan bakış tarzımda bir farklılık oldu, bunu ben düşünüyorum” ve Özlem’in “ders süreci adına ben şöyle çok mutluyum; farklı dallardan, farklı disiplinlerden bir sürü arkadaş tanıdık, farklı düşüncelere tanık olduk. Bir sürü eserlere tekrar tanık olduk.” ifadelerinden yola çıkarak ders sürecinin eğitim süreci, üretim süreci ve sanatın anlamı üzerine çoklu bakış açısı geliştirmeye katkı sağladığı söylenebilir.

Uzaktan eğitimin ve içinde bulunulan olağanüstü koşulların “yasaklar beni etkiledi”, “bir de şey sıkıntımız var; şu an işte sokağa çıkma kısıtlamaları var”. “Sadece uzakta olmamız belki bu konuda bize bir ket vurdu. [...] Şu an dijital bir ekranda bu duyguların alışverişi çok kolay olmuyor” (G3) şeklinde ifadelerinde olduğu gibi sınırlıklar getirmiştir. Diğer yandan katılımcının da belirttiği gibi “böyle hem konuklara çok erişebilir olduk; nerede olursa olsun, başka şehirde de olsa eserlerini de görebildik” (G3) konuklara erişim kolaylığı sağlamıştır.

3.3. Deneysellikte Yenilik Arayışı

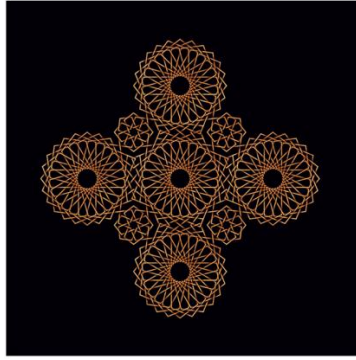
Katılımcıların yeni bir şey söyleme, yeni olanı arama çabasının onları estetik sorgulamaya yönlendirdiği ve bunun sonucu olarak sanatın anlamını daha farklı bakış açılarıyla ele aldıkları ortaya çıkmıştır. Diğer yandan bu durumun görselleştirme sürecinde uygulamaya başlamayı zorlaştırdığı da söylenebilir. Bu süreci daha verimli yürütmek için öğretim üyesinin sıklıkla üretime yönelik rehberlik ettiği düşünülebilir. Araştırmada katılımcıların, görsel ifade sürecini; kendi alanıyla, temayla, bireysel ve toplumsal deneyimle, günlük yaşamla ilişkilendirmeye çalıştıkları ortaya çıkmıştır. Bu anlamlandırma sürecine eşlik eden güncellik arayışlarının disiplinlerarası bakışı ve çoklu bakış açılarını geliştirmeye katkı sağlaması nedeniyle uygulama çalışmalarına olumlu anlamda yansıdığı söylenebilir. Alanıyla ilişkilendirmede zorlanma ve konuya yüzeysel bakışın ise uygulamada daha az olumlu yansımaları neden olduğu görülmüştür. Araştırmada katılımcıların derslere davet edilen konuklardan esinlendikleri ve onlarla ortak olduğunu düşündükleri deneyimlere odaklandıkları ortaya çıkmıştır. Bu nedenle konuklarla karşılaşmaların çoklu bakış açısı geliştirmeye katkı sağlaması nedeniyle disiplinlerarası uygulamaları da anlamlandırmaya ve denemeye teşvik ettiği söylenebilir.

Tablo 5: Deneysellikte Yenilik Arayışı Bulgusuna İlişkin Temalar ve Kodlar

Tema	Kod
Rehberlik	Amacı hatırlama, cesaretlendirme, denemeye teşvik, sorgulamaya yönlendirme, yansıtıcı düşünmeye yönlendirme, teknik yönlendirme, uzmanlık alanına yönlendirme
Konuk Etkisi	Farklı bakış açısı, esinlenme, ortak deneyime vurgu
Estetik Sorgulama	Alımlama, antihiyerarşik bakış, estetik deneyim, etki alanı, hiyerarşik bakış, önyargı, sanatı sorgulama, yaratıcı yıkım
İlişki Kurma	Süreci temayla ilişkilendirme, alanıyla ilişkilendirme, anlamlandırma, güncellik arayışı, öznel deneyimle ilişkilendirme, toplumsal deneyimle ilişkilendirme, kültürden beslenme, malzemeyle temayı ilişkilendirme, günlük yaşamla ilişkilendirme, yerelden beslenme, teknolojiyle ilişkilendirme

Katılımcılar görüşmelerde “uygulama sürecine alanınızla ilgili deneyimleriniz nasıl yansıdı” sorusuna çeşitli yanıtlar vermiştir. Katılımcılardan sanat dalında çalışan ve matematik alanında uzman olan Serra (Görsel 7) alanıyla üretim sürecini nasıl ilişkilendirdiğini ve alanının diliyle tema arasında nasıl bir bağ kurduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Matematik yapmanın tamamen bir okuma olduğunu düşünüyorum. İnsanın etrafına baktığında gördüklerinin okuması. Yani nasıl ki biz sanatta okuduklarımızı, gördüklerimizi ifade ediyoruz. Matematikçi de evrende gördüklerini formüle ederek ifade ediyor, aslında bir fark yok. Tek fark; sanatçının yaptığı iş çok bireysel, yine estetik, sonuçta yine beğendirme acaba var mı işte oradayım hala, kaygısı var mı? Ama matematikçide ispat etme ve bunu ortak bir doğru olarak ifade edip kabul ettirme kaygısı var. Benim açıkçası çalışmam çok içime sindi, süreç de çok içime sindi. Bu anlamda hani “şöyle olsaydı” diyebileceğim bir şey yok. Benimle tamamen örtüşen bir çalışma oldu. Hani şiiri kaldırsam eksik kalacaktı, geometrisi matematiği kalksa eksik olacaktı. Kendimi farklı şekilde ifade etsem; bu şekilde benden uzaklaşmış olacaktı. Üçü de çok güzel buluştu bence” (G3).

Görsel 7: Öğrenci Ürününden Kesit. (Video-Kesit)

Görsel 8: Öğrenci Ürünü

Yasemin'in "O Elif"i (alfabedeki harf) birleştirip, ona yaslanmış (figür), onun dibinde düşünen, tefekkürünü eden, [...] bir şekilde onu insanlara böyle hani hal diliyle anlatan ben buradayım, bulunduğum şey bir Elif'in gölgesi (G1) ifadesiyle biçim ile içeriği temayla nasıl ilişkilendirdiğini belirtmiştir (Görsel 9). Bu ifadeden yola çıkarak Elif'in temayla bir bağ kurduğu süreci kendi deneyimiyle ilişkilendirdiği söylenebilir.

Katılımcılardan Murat'ın ise alanıyla ilişki kurmaya çalışırken yüzeysel (uygulamada karşılığı olmadan fikir düzeyinde) bir bakışla oldukça geniş kapsamlı bir hedef belirlemesi nedeniyle uygulamada zorlandığı söylenebilir: "Yani şöyle olabilir; pedagoji aslında kavramını biraz inceledim. [...] anaokulu seviyesinden itibaren bunu verebilir miyiz? Bu Yunus Emre'nin yaşamış olduğu süreçteki bu varlığı işte doğru tanıma sürecini anlatabilir miyiz şeklindeydi. Ama bunun ciddi anlamda bir uzmanlık alanı veya uzmanlık yeterlilikleri istediğini fark ettim. Burada yapacağımız bir yanlış, hani geri dönülmesi zor şeylere yol açar mı?" Katılımcılardan Hatice'nin ise çalışmasında sembol kullanımıyla sınırlı olacak şekilde kendi uzmanlık alanıyla temayı ilişkilendirdiği söylenebilir: "Form olarak şemsiyeyi kullanmak istedim. Oradaki manası da "güneş". Ben Yunus Emre'yi de yine bununla özdeşleştirerek, rehber olması, insanları aydınlatması, güzel fikirleri diye güzel bir şey olur diye düşündüm; uyarlanabilir diye düşündüm." (G2).

Araştırmada konukların üretim sürecine ve çalışmalarına yönelik paylaşımlarının onlara farklı bakış açıları sunduğu söylenebilir. Bu durumu Reyhan "Farklı sanat alanlarıyla uğraşan, farklı aslında ilgi alanları olan ve bu alanda kendisini yetiştirmiş, geliştirmiş sanatçılardan bir şeyler dinlemek, o kendi gelişim süreçlerini onlardan dinlemek, çok yararlı oldu bizim açımızdan" (G3) ifadesiyle belirtmiştir. Benzer şekilde Hatice şöyle dile getirmiştir: "Uygulamada ve özellikle konuk ettiğimiz misafirlerin çalışma stilleri ve anlatımıyla hakikaten büyük bir keyif ve zenginlik kattı benim hayatıma. Çünkü onlardan kendi adıma büyük bir feyiz aldım."

Katılımcılardan 2. konuk Mustafa Cemil Efe'nin disiplinlerarası kaynaklara başvurması ve çok yönlülüğünden esinlendikleri ve geleneksel sanatlarda teknoloji kullanımına dikkat kesildikleri söylenebilir: Özlem "Hattat Mustafa Cemil Efe hocamızın konuk olduğu dersimizde hafızama kazınan bir cümle var; gelene ek olmak. Bu kısa ve öz cümle dersin bütününde kendimde büyük etki yaratan bir noktaydı" (KG).

Serra'nın "Paylaşımları, samimiyeti ve mütevazılığı ile herkeste çok güzel bir duygu uyandırdı. Sanatın kesinlikle kişinin ruhu ile kurduğu ilişkiye dayandığını bizlere gösterdi" (KG) ifadesinde de görüldüğü gibi katılımcıların 3. konuk Ramazan Can'ı "bizden biri" şeklinde değerlendirerek yakın buldukları ve kültürel araştırmaları ve çalışmalarını açısından ortaklık buldukları söylenebilir. Katılımcılar 4. konuk Hakan Şarkdemir'in, sanatın anlamına dair sorgulamalarına yönelmiş ve çoğunlukla şaşkınlık

ifadeleri kullanmıştır: “Hakan Beyin şiire farklı bir yorum getirmesi benim için ilk defa karşılaştığım bir durum. İlk karşılaşma şiirin görsel olabileceği görsel objelere indirgenebileceği olgusu hem şaşırtıcı hem de manidardı” (KG). Son konuk Ayşe Eroğlu ile ise görsel sanatlarda estetik ve sanat felsefesi, gibi alanlarda eksiklerini fark ettiklerini ve konunun paylaşımlarına uzak olduklarını ifade etmiştir. Farklı olarak Katılımcılardan Hatice ise “Ayşe Hoca’mdan sonra şu tespiti yaptım ben, doğadaki sınırlarımız çerçevesinde gördüğümüz varlıklarla duygusal bir iletişim halindeyiz aslında. Bunun bizim arayışlarımıza ciddi bir katkısı olmakta aslında. Bunlar yaşadığımız süreçte hatıralarımıza eşlik ettiğinden, bizim için önemli bir yer tutmaya başlar ve üretimimizde, çalışmalarımızda, eserlerimizde ayrıcalıklı bir yere sahip olmaya başlarlar” (G2) ifadesiyle estetik deneyime vurgu yapmıştır.

Estetik alanına uzaklık ve karşılaşılan farklı sanat yapımları aracılığıyla ve konukların düşünce ve deneyimlerinden esinlenerek alımlama, alıntı, hiyerarşik -anti-hiyerarşik bakış, estetik deneyim, önyargı ve tabuları yıkmaya kapsamında estetik sorgulamaların yapıldığı söylenebilir. Araştırmacının gözlem notlarında ifade ettiği gibi derse davet edilen konukların farklı sanat yapımları aracılığıyla bu sorgulamaya teşvik ettiği söylenebilir: “Konuk ‘Monet’ nin kırda kahvaltı eseri mesela parodidir, nü ve manzara, bütün gelenekleri bir araya getirir. Mesela arkada sandalı çeken bir kadın var, mesela bu Courbet’ nin çizimiyle alakalıdır, arkada figür vardır. Raffaello’nun figürüne gönderme vardır gibi örnekler vererek göstergeler arasılık ve resimde alıntıdan bahsetti. Konuk, metinler arası atfın görseller arasında nasıl yapıldığı ve bu alıntıları okuyabilmek için de sanatın tarihinin bilgisine sahip olunmasının gerektiğini farklı bir açıdan katılımcılara sezdirirdi” (G2).

Katılımcılardan Serra “Görsel şiirin eserlerinin kendisini muhatabına ekstra anlatması gerektiğini düşünüyorum. Peki çalışmalarımızı herkes anlamalı mı? Sadece dilimizden anlayacak kişiler için veya sadece kendimizi ifade etmek için anlaşılma kaygısı olmadan sanat yapılabilir mi? Sanat bu kadar kişisel bir tasarım süreci olabilir mi? Bir çalışmanın sanat eseri olması için hangi kriterleri taşıması gerekir? Bir eserin değerini ne belirler? Yunus Emre’nin sanatına da bu soruları sorarak yeniden okumalarımaya yön verdim” (KG) ifadesiyle sanatta kanon, alımlama ve estetik değer üzerine kafa karışıklığının yönelttiği sorgulama ve araştırmayı ifade etmiştir. Aksi bir şekilde sorgulamaksızın estetik bir yargıda bulunan Meftuha şu şekilde düşüncelerini belirtmiştir:

Deneyisel olduğunun farkındayım ama yorucu ve sıkıcı buldum maalesef. Bütün eserleri bir rehber ihtiyacı duyuyor. Kendi başına bana bunu hissettirdi diyemiyorsun bile. Görsel şiiri, resimden fotoğraftan ayıran şey ne? Bir doğa fotoğrafına baktığımda da kafamdan bir şeyler geçiyor. Şiir olan ne? Bir tanımı, sınırları olmayan bir şeyse neden bir adı var? (KG).

Banu’nun ise “Aslında gözlerimizin gördüğüdür duygularımızı oluşturan. Yaşantılarımız içinde bulunduğumuz mekânlar hatıralarımıza anlam katmaz mı? Şöyle demek daha doğru olacaktır yaşadıklarımızın tanığı bu objeler yaşanmışlıkları kendinde barındırarak o hatıralarla özdeşerek duygusal bir bağ oluşturamaz mı? Bize kendi lisanlarınca anlatmaz mı yaşananları” (KG) ifadesiyle duyumsama aracılığı ile oluşan bağın anlatana has bir oluşmasını sağladığını söyleyerek estetik deneyime dikkat çekmiştir.

Katılımcılardan Reyhan konuk etkisiyle alandaki kuramsal eksikliğini fark ettiğini şu şekilde dile getirmiştir: “Sizin davet ettiğiniz birçok sanatçıda bunu fark ettim, biraz eksikiz hala okuma noktasında. Hatta Hakan Bey de söylemişti... Mesela Hakan Bey’in konuşmasında insan kendini çok eksik hissediyor. Çünkü çok fazla alıntı yapıyor, çok fazla gönderme yapıyor. Bizim de biraz aslında okuma ve inceleme yapmamız lazım” (G3).

Konuklar için Murat “çünkü çok farklı farklı alanlardan davet ettiniz, bizimle buluşturdunuz. Ama çok uzakta olan insanlar değil. Yani belki dışarıda karşılaştığımız simalar, yüzler. Sohbet ettiğinizde veya onların söyleşilerini dinlediğinizde, benim gördüğüm "Evet bizim aramızdan bunlar" ifadesiyle sanatı ve sanatçıyı ulaşamaz olandan “aramızdan biri” olarak değerlendirmeye başladığını vurgulamıştır. Diğer yandan aynı katılımcının "Ben zaten bulunduğumuz yerde hep insanların arasındayım. İnsanların içindeyim ve diyalog halindeyim; esnafından tutun işte eğitim kurumlarından tutun, birçok şeyde bir aradayım zaten." Onların fikrini almak istedim açıkçası. [...] Günümüzde karşılığını bulabilmek için aslından sahada nedir, yani en alt seviyede halk nazarında hala zihinlerde ne kaldı?” (G3) ifadesiyle halkın görüşlerini alt seviye olarak değerlendirirken hiyerarşik bir bakış açısıyla yaklaştığı söylenebilir. Bu çelişkili durum sanata ve sanatçıya hiyerarşik yaklaşım konusunda kafa karışıklığı yarattığını gösterebilir.

Kadriye ise kendi alanı dışındaki sanat dallarına yabancılığını ve ön yargısını konuk Ramazan Can'ın çalışmaları üzerine konuşurken şu şekilde ifade etmiştir:

Güzel derken; hani ben bir de tezhipte uğraştığım için hep böyle güzel şeylerle uğraşıyorum. Güzel hat, güzel yazı, güzel resim, minyatür. Dolayısıyla öbür tarafla çok ilgilenemiyoruz. Ondan da kaynaklanan bir şey olabilir. Hani bizim kalıbımızın dışında bir şey olabilir. Ondan dolayı belki bana rahatsızlık verici ya da o tarafa doğru beni yönlenneme engel olucu bir şey olabilir bu. Hani alışlageldiğimin dışında, ben onları güzellik olarak gördüğüm için öbür tarafı güzel olarak göremiyorum tabiri caizse. Yani geleneksel sanatların dışındaki şeyler bana biraz daha yabancı (G3).

Araştırmada dersi yürüten öğretim üyesinin amaçları; hatırlatma-süreci izleme, cesaretlendirme, deneyerek yol almaya teşvik, doğrudan anlatımdan uzaklaştırma, düşünmeye uygulamanın eşlik etmesine dikkat çekme, kendi deneyimleriyle ilişkilendirmeye teşvik, görsel anlatıyı somutlaştırarak rehberlik, gösterge kullanımını cesaretlendirme, kolaycılığa müdahale, malzeme kullanımına yönelik rehberlik, sadeleştirmeye teşvik, sadeliğe vurgu, sembol kullanımına yönelik rehberlik, sorgulamaya yönlendirme, teknik yönlendirme, temanın ikonlaşmasına davet, uygulamaya teşvik, uzmanlık alanına yönlendirme, yansıtıcı düşünmeye yönlendirme yollarıyla üretime yönelik rehberlik etme şeklinde ortaya çıkmıştır.

Konuk Eroğlu, öğretim üyesinin “Yunus’un eserlerini bizim yeniden yorumlamamız sanatı sanatla yorumlamamız sanırım en temiz en sahici yolu Yunusla aynı deneyimi hissettiğimiz noktada başlıyor. Bir yerde biz Yunus’un yazıp ettiklerini hayatımızın bir yerinde deneyimlemiş veya hissetmiş olduğumuz an biz herhalde kesişiyoruz orda. Bir eser üretimi sanki daha anlamlı oluyor diye düşünüyorum” yorumunu Dewey’in bütünsellik anlayışı üzerinden ruh ve beden birlikteliğini anlatarak onayladı. Öğretim üyesi konuğu uğurladıktan sonra deneyimin sanatsal üretim süreciyle ve Yunus temasıyla yapılacak çalışmalarla ilişkisi üzerine bir toparlama yaptı” (AG, 28.04.2021).

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Rıza Tevfik'ten Sabahattin Eyüpoğlu'na, Ahmet Hamdi Tanpınar'dan, Kemal Tahir'e, Pertev Nail Boratav'dan İlhan Başgöz'e akademi ve edebiyat dünyasının farklı alanlarından pek çok kişi Yunus Emre temalı eserler vermiştir. Bu sebeple Yunus Emre her dönemde farklı yönleri ve yorumlarıyla hayat bulmuştur. Bu araştırmada, katılımcılar bu kültürün içinde yoğrulmalarından dolayı temaya her ne kadar yakın olsalar da farklı boyutlarda ve yoğunlukta temayı kendi deneyimiyle ilişkilendirip görsel olarak yorumlamıştır. Deneyisel uygulamalarda katılımcıların kendi uzmanlık alanının gerekliliği düşüncesiyle

yorumladıkları kalıplar, temaya ilişkin daha az bilgiye sahip olma, çeşitli sanat yapımlarıyla daha az karşılaşma gibi nedenlerle temayı biçim ve içerik bağlamında bütünsel olarak anlamlandırmada ve görselleştirmede zorlandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların çoğunun yalnızca Yunus'a ait dizelerle temayı görselleştirmeye yoğunlaşmaları, bu durumun önemli bir göstergesi olmuştur. Çoğunluğun geleneksel sanatlar alanına ilişkin sahip olduğu kalıp yargılar ve geleneksellik algıları onları deneysel atölyenin gereği olan farklı malzeme ve tarzlar denemekten alıkoyan bir durum olarak değerlendirilebilir. Geleneğin bir şablon olarak görülmesi onun yaşayan ve kendini yenileyen yapısına aykırı bir anlamlandırma doğurur. Bu çalışmada geleneksellik olarak adlandırılan şablonlaştırılmış bu yapıyı Schick (2019, s. 1) geleneğin yaşaması ve ölümü üzerinden metaforik bir dille anlatır. Ona göre geleneğin sürekli kendini yenileyen başka bir deyişle yaşayan bir dinamizmi olması nedeniyle sözcüğü gelene ek şeklinde yorumlamak, anlam açısından yerindedir. Geleneğin yaşaması ona yeniliklerin eklenmesiyle mümkün olabilir, aksi halde geleneği oluşturan tarihsel zincirin yalnızca bir ya da birkaç halkasını keyfi olarak seçip ona odaklanmak onun “özünü dondurmaya, kutsallaştırmaya ya da fosilleştirmeye” neden olur.

Aytekin (2011, s. 24) araştırmasında "geleneksel sanatların kendi alanı dışında resim, heykel v.b gibi sanatlarla iç içe geçerek güncel sanat adı altında kendi sınırlarını yitirdiğini ve popüler görsel kültüre hitap eden, 'sürekli olmaya' ve 'gelip geçici aratıcı edimlerin' oluşmasına neden olduğunu belirtir. Araştırmada benzer şekilde düşünen katılımcıların da “muhafaza etme sorumluluğuna” yükledikleri anlam nedeniyle farklı ifade yolları denemekten kaçındıkları ve bu katılımcıların güncel sanat yapımlarına uzak hissettiklerini ve anlamlandırmakta zorlandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan, çalışmada deneyselliğe açık olunmasına rağmen bazı engellerle karşılaşmıştır. Farklı malzemeler deneyen bazı katılımcıların temayı görsel olarak anlamlandırmada zorlandıkları, deneyselliği yalnızca malzeme ve tekniğe indirgeyerek temayı yüzeysel bir şekilde ele aldığı görülmüştür. Bunun yanı sıra bazı katılımcıların tema üzerine ayrıntılı düşünmesine rağmen görselleştirirken kendi alanının klasik anlatımına -başka bir deyişle alışkın oldukları ifade biçimlerine- yöneldiği görülmüştür. Temayı yüzeysel bir şekilde ele alanların kolaycılık, sembolik anlatım, malzemeye indirgeme, ekleme gibi anlatım yollarına başvurdukları sonucuna ulaşılmıştır. Ders sürecinde konuklarla farklı süreçleri tanımalarına ve çeşitli sanat yapımları örnekleriyle karşılaşmalarına ve temayı derinlemesine ele almalarına rağmen tanıdık olana, alışkın oldukları ifade biçimlerine yönelim ise kolayca kaçış, yeniliğe ve değişime direnç olarak değerlendirilebilir. Bunların yanı sıra 3 katılımcı içerik biçim ilişkisini çoğunlukla kurarak, farklı malzemeler ve teknikler deneyerek tema üzerine araştırmalar ve sorgulamalar yaparak, “Yunus'u bugüne çağırarak” görsel ifade sürecini tamamlamıştır. Geleneksel sanatların aslında ıraksak düşünmeye ve üretmeye kapı açan felsefi bir temeli olduğu farklı biçimlerini keşfetmenin ve yaratmanın elverişli bir ortamı olduğu düşünülebilir.

Bu çalışmada Yunus Emre'nin edebi metinleri ve fikirlerinin tema olarak belirlenmesi katılımcıların konuyu yaşamlarının içinden bir öğeyle bütünleştirmelerine ve kendi deneyimleriyle ilişkilendirmelerine de yardımcı olmuştur. Ancak çeşitli sanat yapımlarından örnekler görseller de teknik anlamda bilgi ve birikimlerinin sınırlılığında bu bağlantıları görselleştirebilmişlerdir. Ball ve Lai'nin (2006) belirttiği gibi yerel ve tanıdık olandan yola çıkmak yeniyi ve bilindik olmayanı bırakmak anlamına gelmemektedir; tüm bunlar yerel materyallerle birlikte iç içe geçip öğretimde sunulduğunda daha etkili bir öğrenme ve üretim sürecinin gerçekleşeceği düşünülmektedir. Benzer şekilde Saribaş ve Coşkun, N. (2022) yerel bir içerikten hareket ederek Matrukçu Nasuh minyatürlerini topografik betimlemelere örneklik olarak öğrencilere sunarak gerçekleştirdikleri araştırmalarında yerel içeriğin öğrencilerin yerel bir sanatçıyı ve sanat eserlerini tanımalarına ve teknik bilgi edinme açısından sanatsal becerilerini geliştirmelerine yardımcı olduğunu vurgulamıştır. Bolat (2021) ise lineer bakış açısından

farklı bir yol izleyerek çağdaş sanat eserlerinin geleneksel eserlerle karşılaştırıldığı yeni bir ders sürecini sunduğu araştırmasında katılımcıların güncel sanatla performanslar ve benzeri çalışmalarla karşılaşmanın bu tür işleri anlamak için faydalı olacağını ifade ettiğini vurgular. Ayrıca katılımcıların çağdaş sanatın daha iyi anlaşılabilmesi için ders kapsamında çağdaş sanat yöntemleriyle proje oluşturulmasını başka bir deyişle deneysel çalışmaların yapılmasını önerdiğini belirtir. Bununla birlikte sanat eğitimcisinin öğrencileri önceden üretilmiş anlamların pasif alıcıları olarak yerleştirmek yerine onlara anlam yaratıcıları, yorumlayıcıları olduklarını hatırlatma sorumluluğu olduğunu bunun ise postmodernizmin çok yönlü bakış açısını paradigmat olarak sanat eğitime yansıtmakla mümkün olacağını hatırlatır.

Bu araştırmada sanatın disiplinlerarası bir anlayışla oluşturulan sanat yapımlarına yer verilmiş ve bu alanda çalışan farklı konukların deneyimlerini paylaşmasıyla katılımcılara yeni bakış açıları kazandırılmaya çalışılmıştır. Bazı katılımcılar denemekten kaçınırken bazı katılımcıların ise görsel ifade sürecine bu bakışı yansıttıkları görülmüştür. Bu yansıtma elbette uzun bir sürece yayılacak olsa da buna ilişkin ilk belirtilerin çalışmalarında ortaya çıkması ve söylemlerinde farkındalıklarını ifade etmeleri önemli görülmektedir. Bu araştırmada katılımcıların derslere davet edilen konuklardan esinlendikleri ve onlarla özdeşleşim kurdukları deneyimlere odaklandıkları ortaya çıkmıştır. Konukların üretim sürecine yönelik paylaşımlarının katılımcılara farklı bakış açıları sunduğu söylenebilir. Benzer şekilde uzman davet ederek sürdürülen sanat öğretime ilişkin araştırmalarda içeriğin zenginliğinden kaynaklanan farklı uzmanlık alanlarının bilgisinin sürece dahil edilmesi yeni anlayışlar ve anlamlandırmalar yaratmada olumlu katkı sağladığı belirtilmektedir (Coşkun Onan, 2016; Coşkun Onan, Coşkun ve Ersoy, 2021). Sanatların ve disiplinlerin sınırlarının belirsizleşmesi ve bunun görsel sanatlar öğretime yansımaları çeşitli disiplinlerin bilgilerini öğretim sürecine dahil etmeyi bir tiyatro oyununa benzetir ve eğitimci de bu oyunun yönetmeni olduğunu belirtir: “Bilginin dolaşımı ile desteklenmiş, deneyimlerin esas olduğu ve öğreneni bir mikro söylem olarak değerlendiren süreçlerin planlandığı, metni olan fakat doğaçlamalara açık, dinamik bir tiyatro oyunu gibidir. Bu oyunda öğretmenin rolünün, öğrencilerin rollerini tanımlayan fakat geliştirecekleri eylemlere, kültürel ve eklektik yapılarla fırsatlar tanıyan yönetmenin rolü ile benzerlikler taşıdığı düşünülebilir” (Coşkun Onan, 2017, s. 312). Pazarlıoğlu Bingöl (2015), desen eğitiminde edebi metinlere yer vererek yaptığı araştırmasında aynı hikâyeyi (konuyu) farklı bakış açılarından çalışmanın öğrencilerin dikkatini özgünlük fikrine yönelttiği ve sanatsal empati becerilerinin gelişimine katkı sağlandığı ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte disiplinlerarası uygulamalarla farklı anlatım tekniklerinin deneyimlemesi sonucunda yaratıcı düşünme süreçlerinin desteklendiğini ve öğrencilerin bu konuda kendilerine güvenlerinin arttığını belirtmiştir. Benzer şekilde Aslan ve Akalan (2020), özgün baskı resim derslerinde disiplinlerarası yaklaşımların akademik başarıya etkisini değerlendirdiği araştırmasında malzeme ve teknik kullanımı konusunda fırsatlar yaratılması nedeniyle daha özgün ve yaratıcı çalışmaların ortaya çıktığı, disiplinlerarası içerikle estetik algı ve eleştirel düşünmeye katkı sağlandığı sonucuna ulaşmıştır. Diğer yandan çeşitli sanat yapımlarıyla karşılaşma uygulama çalışmalarının yanı sıra katılımcıları sanatın anlamı üzerine yeniden düşünme, estetik değeri sorgulama, sanat tarihi bilgisini sınama gibi konular üzerinde düşünmeye ve araştırmaya davet etmiştir. Benzer şekilde Karaman Güvenç ve Toprak (2022) araştırmasında bu sorgulamaların (estetik sorgulama süreçlerinde) öğrencilere duygu ve düşüncelerinin yansımalarını içinde buldukları bilgi ve kültürün etkisiyle daha geniş ve bütünsel bir bakış açısıyla anlamlandırmalarına olanak tanıdığını belirtmektedir. Sungurtekin ve Bilhan (2017) araştırmasında Türkiye’de sanat eğitiminde sanatların birbirleriyle ve diğer disiplinlerle ilişkilendirilmesi yönünde yapılan uygulamaların yetersiz olduğunu ve çağdaş sanat konularına yeterince yer verilmediğini belirtir. Yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerinin çok yönlü bir şekilde geliştirilebilmesi için güncel sanat yapımlarından çeşitli biçimleriyle karşılaşmanın önemine

dikkat çeker. Karaçalı (2018, s. 173) ise araştırmasında bu karşılaşmaların özellikle güncel sanat yapımlarının görsel dilinin çözümlenmesiyle gerçekleşmesinin önemine dikkat çeker. Öğrenciyi özgür ve aktif konuma taşımayı hedefleyen, yeniye açık, sürekli kendini dönüştürme yöntemleri üstüne düşünerek oluşturulan disiplinlerarası içeriklerle öğrenciye günün koşullarına uygun olarak “dişil akıl yürütme” yollarını sanata ve tasarıma yansıtma olanakları sunulabileceğini belirtir. Burada asıl vurguladığı nokta “bu bağlamda aktarılabilecek bilginin, hedeflenen biçimde geri alınabileceği öngörüsüdür”.

Sonuç olarak farklı disiplinlerin deneyimini taşıyan öğrenciler için lisansüstü sanat eğitiminde uygulamalı derslerin kuramsal derslerle (sanat tarihi, estetik, sanat felsefesi, sanat kuramları vb.) disiplinlerarası bir yolla desteklenmesinin gerekliliğini hatırlatılabilir. Ayrıca söz konusu öğrencilerin disiplinler arası öğretim yoluyla temel sanat eğitimi dersleri ağırlıklı olarak hazırlık eğitimi almalarının bir gereklilik olduğu söylenebilir. Deneysel uygulamalarda uygulamanın sonucu kadar sürecin de önemli olduğu görülmektedir. Öğretim sürecinde öğrencilerin deneysel sanat çalışmalarında süreci kayıt altına almaları nihai eserle birlikte uygulama sürecini de sunmaları oldukça faydalı olacaktır. Süreç boyunca oluşturulan verinin ortak çalışma guruplarıyla tartışılıp sonuca ulaşma yoluna gidilmesi önerilebilir. Eğitimcilerin ve öğrencilerin uygulama sürecini yakından takip etmesi ve eğitimcilerin öğrencileri kolektif çalışmalara yönlendirecek planlar tasarlamaları bir başka öneri olarak sunulabilir. Kolektif çalışmalara yönelen plan tasarımlarında yerel sanatçıların derse davet edilmesi ve onlarla birlikte bir üretim süreci deneyimlenmesi uygulama yolları olarak önerilebilir. Ayrıca yerel içeriğin ve malzemenin odağında disiplinlerarası öğretim yollarının daha çok deneyimlenmesi ve bu süreçteki deneyimlerin araştırmalarla paylaşılması önemli görülmektedir. Bir durum çalışması olarak yürütülen bu araştırmanın geleneğe ilişkin kalıp yargıların derinlemesine ortaya çıkarılması adına fenomenoloji deseniyle nitel bir araştırma ve bu çalışmada tespit edilen sorunlara çözüm önerileri oluşturarak öğrenme-öğretme sürecinin iyileştirilmesi adına eylem araştırması deseniyle planlanan yeni araştırmalarla sürdürülebileceği söylenebilir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Çalışmada araştırmacıların çalışmaya sağladığı katkı oranı eşittir.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Destek ve teşekkür beyanı yoktur.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmada çıkar çatışması bulunmayan bir durum yoktur.

KAYNAKLAR

- Aksel, M. (2001). Resim ve Yunus Emre. H. Özbay ve M. Tatçı (Ed.), *Yunus Emre İle İlgili Makalelerden Seçmeler* içinde, (10-12). Ankara: MEB.
- Artut, K. (2020). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri [Theories and methods of art education]*. Ankara: Anı.
- Aslan M.ve Akalan A. (2020). *Özgün Baskıresim Derslerinde Disiplinlerarası Yaklaşımların Akademik Başarıya Etkisi. GEFAD, 40(3), 1343-1359*

- Aytekin, A. (2011). Geleneksel türk el sanatlarının çağdaş resim tasarımına etkisi: Hayat ağacı kilim motifli bir güncel sanat uygulaması örneği, *Ariş Dergisi*, 5, (24-31). <https://doi.org/10.34242/akmbaris.2019.2>
- Ball, E., & Lai, A. (2006). Place-Based pedagogy for the arts and humanities. *Pedagogy: Critical Approaches to Teaching Literature, Language, Composition, and Culture*, 6(2), 261-287. <https://doi.org/10.1215/15314200-2005-004>
- Bolat, K. E. (2022). Müze Eğitimi ve Uygulamaları Dersini Geliştirmeye Yönelik Bir Eylem Araştırması: 'Bir Kenti Anlamak' *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (4), 406-433. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aujef/issue/73090/1159978> Access Date: 07.12.2022
- Bolat, K. E. (2021). Reading contemporary art: comparative art history education through themes. *Eurasian Journal of Educational Research* 92, 227-252. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1293641.pdf> Access Date: 26.01.2022
- Borich, G. D. (2017). *İşbirlikli öğrenme*. (Çev. Eds. B. Acat), Ankara: Nobel Yayınları. 160-202.
- Cary, R. (2011). *Critical art pedagogy foundation for postmodern art education*. Routledge.
- Coşkun Onan, B. (2016). Çağdaş sanat öğretiminde disiplinlerarasılık: Fenomenoloji çalışması (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Coşkun Onan, B. (2017). Çağdaş Sanat Eğitimi Kuramcıları Bağlamında Sanat Eğitiminde Yeni Eğilimler ve Çeşitli Uygulama Önerileri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30 (1), 291-319. Retrived from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uefad/issue/29968/323437> Access Date: 07.12.2022
- Coşkun Onan, B., Coşkun, N. ve Ersoy, A., (2021). *The Phenomenology of Interdisciplinary Content: Contemporary Art Course*. *Eurasian Journal of Educational Research*, 93 (2), 19-50. 10.14689/ejer.2021.93.2
- Creswell, J. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. (Çev. S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Darts, D. (2006). Art education for a change: Contemporary issues and the visual arts. *Art Education*, 59 (5), 6-12. <https://doi.org/10.1080/00043125.2005.11651605>
- Dewhurst, M. (2014). Where is the action? Three lenses to analyze social justice art education. L. A. Bell ve D. Desai (Ed.), *Social Justice and the arts* içinde (77-91). NY ve London: Routledge.
- Eliot, T. S.(1983). *Edebiyat üzerine düşünceler*. (Çev. S. Kantarcıoğlu). Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Dubuffet, J. (2010). *Boğucu kültür*. (Çev. İ. Birkan). Ankara: Dost Kitapevi.
- Duncum, P. (2011). Engaging public space: *Art education pedagogies for social justice equity and excellence in education*, 44(3), 348-363. <https://doi.org/10.1080/10665684.2011.590400>
- Edeer, Ş. (2005). Sanat eğitiminde disiplinlerarası yaklaşım. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (19), 78-84. https://arastirmax.com/en/bilimsel_yayin/ondokuz-mayis-universitesi-egitim-fakultesi-dergisi/19/1/78-84-sanat-egitiminde-disiplinlerarasi-yaklasim. Access Date: 09.12.2022.
- Graham, M. A. (2007). Art, ecology and art education. Locating art education in a critical place-based pedagogy. *Studies in Art Education*, Summer, 375-391. Retrieved from: https://www.jstor.org/stable/25475843?seq=1#metadata_info_tab_contents Access Date: 25.11.2022
- Hanley, M. S. (2013). In introduction: Culturally relevant art education for social justice. In M. S. Hanley, G. Noblit, G. Sheppard, & T. Barone (ed.). *Culturally relevant art education for social justice* (s. 11-13). London: Routledge.
- Johnson, A. P. (2015). *Eylem araştırması el kitabı [Short guide to action research]*. (Y. Uzuner, & M. Özten Anay, Tans. Eds.). Ankara: Anı
- Karaçalı, B. (2018). Temel sanat / tasarım olgusu-yeni yaklaşımlar. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 8 (1) , 170-185. DOI: 10.20488/sanattasarim.510313
- Karaman Güvenç, B. (2021). Bilim-sanat birleşiminde sanatsal uygulama yolları. *Ulakbilge*, 61, 891-900. [doi: 10.7816/ulakbilge-09-61-07](https://doi.org/10.7816/ulakbilge-09-61-07)
- Karaman Güvenç, B., & Toprak, M. . (2022). Aesthetic inquiry in visual arts education of 6th graders within the framework of Maxine Greene's aesthetic view on education: An action research. *Pegem Journal of Education and Instruction*, 12(3), 20-31. <https://doi.org/10.47750/pegegog>

- Kırıçoğlu, O. T. (2015). *Sanat, kültür, yaratıcılık, görsel sanatlar ve kültür eğitimi-öğretimi [Arts, culture, creativity arts and culture-teaching]*. Ankara: Pegem.
- Liamputtong, P. (2009). Qualitative data analysis: conceptual and practical considerations. *Health Promotion Journal of Australia*, 20 (2), 133-139. <https://doi.org/10.1071/HE09133>
- Mermer, K. (2021). Nuhbetü'l-Âşâr ve Gül-Deste-i Riyâz-ı İrfân'a göre ölüm estetiği, *Bilimname*, 44. 389-423. [doi: http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.812314](http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.812314).
- Nosich, G. M. (2018). *Disiplinlerarası eleştirel düşünme rehberi*. (Çev: B. Aybek) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özsoy, V., & Mamur, N. (2019). *Görsel sanatlar öğrenme ve öğretim yaklaşımları*. Ankara: Pegem.
- Öztütüncü, S. (2016). Disiplinlerarası atölye dersleri üzerine bir değerlendirme. *Akdeniz Sanat Dergisi* 9/19, 15-28. [doi: 10.7822/omuefd.34.1.3](https://doi.org/10.7822/omuefd.34.1.3).
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri [Qualitative research & evaluation methods]*. (Trs. Eds. M. Bütün, & S. B. Demir) Ankara: Pegem.
- Pazarlıoğlu Bingöl, M. (2016). Desen eğitiminde edebiyatın rolü: Kafka ve Wells örneği. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 16, 27-45. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sanatvetasarim/issue/20667/220467> Access Date: 09.12.2022
- Sarıbaşı, S.ve Coşkun, N. (2022). Local environmental experiences of middle school students in art education in Turkey, *Education* 3(13), DOI: 10.1080/03004279.2022.2137377
- Schick, İ. C. (2019). Cumhuriyet döneminde geleneksel sanatların serüveni: Yasaktan yeni ortodoksluğa <https://t24.com.tr/k24/yazi/geleneksel-sanatlar,2494>, Erişim tarihi: 13.10.2022.
- Soganci, Ö. (2004). Islamic aniconism: Making sense of a messy literature, *Marilyn Zurmuehlen Working Papers in Art Education*, 1, 1-8. doi: <https://doi.org/10.17077/2326-7070.1376>
- Sungurtekin, Ş. ve Bilhan, D. (2017). An interdisciplinary art education practice containing music, dance/movement and painting art for understanding contemporary art. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences* 50/2, 127-165. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000001400
- Turna, Ö. ve Bolat, M. (2015). Eğitimde disiplinlerarası yaklaşımın kullanıldığı tezlerin analizi. *OMÜ Eğt. Fak. Dergisi* 34/1, 35-55. [doi: 10.7822/omuefd.34.1.3](https://doi.org/10.7822/omuefd.34.1.3)
- Yıldırım, A. (1996). Disiplinlerarası öğretim kavramı ve programları açısından doğurduğu sonuçlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 12, 89-94.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

EXTENDED ABSTRACT

In this research, it is aimed to reveal how students from different art disciplines (graduate) interpret the universal ideas of Yunus Emre, one of the important figures of Anatolian Culture, with the language of visual arts, in the Experimental Art Workshop course. In parallel to this objective, answers were sought to the questions of how the art-making process takes place based on a local content, how the participants from different disciplines interacted in the process of visual expression ; how they use the discipline-specific tools in the production of art, and the role of the local content in the interaction of different disciplines. Research was carried out online with 12 participants of students within the scope of 2020-2021 spring semester experimental workshop course with the case study pattern of the qualitative research method. Artists and researchers/experts working in 5 different fields were invited to the lesson in which the research was conducted, and given the opportunity to share their experiences with the students in terms of determining the technique and content they use. Guests are invited for their study fields being experimentally applicable. The production processes of the students were followed and observed within the course. In the research, the data collected through observation, semi-structured interview, focus group interview, researcher and participant diaries, participant studies (document analysis) and lecture video recordings were analyzed by inductive analysis. In order to ensure credibility in the research, "triangulation" was made to provide diversity in data collection tools. In addition, interview transcripts were made approved by the participants after reading. In addition, in the data analysis process, the analysis was tried to be objectified from the researcher's bias by applying to the multicoder. In the research ; It has been revealed that

- The participants set out from their own fields during the implementation process, they participate in experimental research through internalization while reducing the experimental work to the use of symbols and materials,
- The participants had difficulties in going out of the patterns of their own field during the implementation process,
- The effort of saying something new and seeking the new lead the participants to question aesthetics, while making it difficult for them to start practicing.

In the research, it is revealed that the participants tried to attribute a meaning to the theme through interpretation of the material, experiment through applying, and sought ways of visual expression by trying to associate their own experience of the theme. In the study, the participants defined the relationship between tradition and experimentation with the words "interdisciplinary", "add", "call to the present". Participants stated that the course process contributed to the development of multiple perspectives and explained that they tried to establish a link between interdisciplinarity and multiple perspectives and to reflect this in the application process. Within the scope of this effort, it can be thought that the participants have difficulties in going beyond the limits of their traditional(ness) perceptions and their fields of expertise. On the other hand, it can be said that due to the fact that they had less knowledge about the theme, that they encounter various art productionsless, as well as the patterns they brought from their own field of expertise, the participants had difficulties in holistically making sense of and visualizing the theme, in terms of form and content,.in experimental applications, It was revealed that the effort of the participants to say something new, to search for the new, led them to question aesthetics, and as a result, they approached the meaning of art from different perspectives. On the other hand, it can be said that this situation makes it difficult to start the application in the visualization process. In order to carry out this process more efficiently, it can be thought that the lecturer often guides the production. In the research, it was revealed that the participants were inspired by the guests invited to the courses

and focused on the experiences they thought were common with them. It can be said that the sharing of the guests about the production process and work offers them different perspectives. It can be said that the concepts of reception, citation, hierarchical-anti-hierarchical view, aesthetic experience, breaking prejudices and taboos are questioned by being inspired through different art productions and the thoughts and experiences of the guests.

As a result, it can be said that it contributes to developing different perspectives by allowing participants to experience with the use of materials and techniques with an interdisciplinary content. In addition, it can be said that the research invites the participants to think and research on issues such as rethinking the meaning of art, questioning the aesthetic value, testing the knowledge of art history, by creating encounters with various artists and art productions. As a suggestion, it can be said that students from different disciplines should take preparatory education, mainly through interdisciplinary teaching, basically art education courses. In addition, it is considered important to experience more interdisciplinary teaching ways based on the focus of local content and material and to share the experiences in this process through research. This research, which was conducted as a case study, can be continued with new researches planned with the action research design in order to improve the learning-teaching process by creating a qualitative research with a phenomenology pattern to reveal the stereotypes and solutions to the problems identified in this research.